

Monitor bibliotheeknetwerk Zuid-Holland 2020

**Monitor
bibliotheek-
netwerk
Zuid-Holland
2020**

Wij werken
aan de
toekomst van
bibliotheeken

Hoofddorp,
Maart 2022

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1 Inleiding	4
2 in 2020: evaluatie Wsob	5
3 Samenvatting en conclusies	7
Overzicht van de absolute kentallen voor 2020 in Nederland en Zuid-Holland.....	11
4 Onderzoeksmethode	14
4.1 Bronnen	14
4.2 Definities	15
5 Algemene gegevens	17
5.1 De bibliotheken in Zuid-Holland.....	17
6 Spreiding	18
6.1 Aantal bibliotheekorganisaties	18
6.2 Afstand tot aan de bibliotheek	20
6.3 Aantal gemeenten met een bibliotheekvoorziening.....	21
7 Leden en bezoeken	22
7.1 Aantal leden	22
7.2 Contributie jeugdleden	24
7.3 Bereik.....	24
7.4 Aantal bezoeken	25
8 Uitleningen en collectie	27
8.1 Fysieke uitleningen	27
8.2 Uitleningen e-books	29
8.3 Fysieke collectie	30
9 Kernfuncties	32
9.1 Totaal aantal activiteiten	32
9.2 Aantal samenwerkingspartners in 2020	34
9.3 Verdieping op basisvaardigheden voor volwassenen	37
9.4 Verdieping op aanbod VVE	39
9.5 Verdieping op de samenwerking met het PO	41
10 Bedrijfsvoering	44
10.1 Aantal medewerkers in loondienst.....	44
10.2 Aantal vrijwilligers	49
10.3 Baten en lasten.....	51
10.3.1 Subsidie	51
10.3.2 Totale subsidie per inwoner	53
10.3.3 Totale inkomsten	53
10.3.4 Lasten	55
11 De invloed van Corona in 2020	58
11.1 De belangrijkste effecten in de cijfers van 2020	59
11.2 Extra kosten en misgelopen inkomsten	59
11.3 Gevolgen Corona voor de dienstverlening	60
Bijlage 2: Gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek	63
Bijlage 3: Gebruikte bronnen	65

VOORWOORD

Beste lezer,

Met genoegen bied ik u deze rapportage *Monitoring bibliotheeknetwerk Zuid-Holland 2020* aan. Probiblio is in staat om deze rapportage samen te stellen dankzij de gegevenslevering van alle bibliotheken aan de monitor van de Koninklijke Bibliotheek (KB). Ook maken wij met deze gegevenslevering een vergelijking tussen de cijfers van Zuid-Hollandse bibliotheken en de landelijke cijfers. De monitor wordt gedeeld met de provincie Zuid-Holland en het directienetwerk van bibliotheken, de BOZH. Probiblio ondersteunt de bibliotheken in Zuid-Holland mede dankzij jaarlijkse provinciale subsidie.

Het jaar 2020 was het eerste jaar van de corona-pandemie. Die effecten vinden dan ook hun weerslag in de cijfers. De sluiting van bibliotheken en de deels beperkte toegankelijkheid zien we terug in de hoeveelheid uitleningen en bezoeken. Daar staat tegenover dat corona ook de waarde van bibliotheken heeft aangetoond. Bibliotheken zijn in de latere fase van de pandemie als essentiële voorzieningen aangeduid en bleven daardoor open tijdens de lockdowns.

Ook werd in de afgelopen periode het belang van deelname aan de digitale wereld aangetoond, een wereld die niet vanzelfsprekend voor iedereen even toegankelijk is. Ook hier spelen bibliotheken een belangrijke rol om mensen verder te helpen in het vinden van toegang tot de juiste informatie.

Het was ook het jaar van de evaluatie van de Wsob (Wet stelstel openbare bibliotheken). In navolging van de evaluatie werd er een convenant gesloten tussen alle partijen in het stelsel, overheden en bibliotheken. Dit Bibliotheekconvenant 2020-2023 resulteerde in de Netwerkagenda die vanaf 2021 in uitvoering is. Convenant en Netwerkagenda maken duidelijk hoe de rol van de bibliotheken voor de samenleving aan het veranderen is naar een maatschappelijk-educatieve instelling, gericht op de persoonlijke ontwikkeling van alle inwoners van Nederland. Voor een deel is die trend al terug te zien in de monitor en in de komende jaren komen daar vast en zeker nog veelbelovende resultaten bij.

Frans Bergfeld

Directeur- bestuurder Probiblio

1 Inleiding

De provincie Zuid-Holland heeft in het Toetsingskader provinciale ondersteuningsinstelling Zuid-Holland aangegeven dat zij een betrokken en goed geïnformeerde overheid wil zijn. Om dit te bereiken heeft de provincie Zuid-Holland aan Probiblio gevraagd om een beeld te geven van het bibliotheeknetwerk in Zuid-Holland. Probiblio doet dit op een aantal manieren. Dat gebeurt onder andere via deze monitor. Daarnaast vinden er andere onderzoeken plaats, zoals de thema-onderzoeken naar de maatschappelijke opgaven waar bibliotheken voor staan en de tussentijdse monitoring en verantwoording door Probiblio richting de provincie Zuid-Holland. De jaarverslagen van de bibliotheken vormen een andere informatiebron voor de provincie.

Met deze informatie kan de provincie vorm geven aan haar wettelijke (netwerk)taken zoals opgenomen in de Wsob, om de dienstverlening van Probiblio aan te laten blijven sluiten op de wensen en behoeften van de openbare bibliotheken en hun gemeenten in Zuid-Holland.

De voorliggende monitorrapportage is gebaseerd op gegevens die openbaar en beschikbaar zijn voor de bibliotheekbranche. Het betreft met name de openbare Wsob-cijfers die de KB verzamelt en, onder andere, via het [Dashboard Bibliotheekstatistiek](#) op [bibliotheekinzicht.nl](#), online publiceert. Deze rapportage biedt een verdieping op de bestaande rapportages van onder andere de KB, die zich richten op geheel Nederland. Het gaat om cijfers over 2020, de meest recente cijfers die vanuit de Wsob beschikbaar zijn.

Deze rapportage geeft – voor zover beschikbaar vanuit de diverse landelijke KB-enquêtes – inzicht in de resultaten en ontwikkelingen van de functies van de bibliotheek die zijn benoemd in de Wsob.

2 Evaluatie Wsob

Op 1 januari 2015 trad de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) in werking. In artikel 29 van de Wsob is vastgelegd dat deze na vijf jaar geëvalueerd diende te worden. Deze evaluatie werd uitgevoerd door KWINK groep, Panteia en Rebel Group, in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Naar aanleiding van deze evaluatie heeft de Raad voor Cultuur een advies uitgebracht over de staat van het Nederlandse bibliotheekstelsel. Deze rapporten zijn op 11 februari 2020 gepresenteerd aan de Tweede Kamer. In de bijbehorende brief besteedde minister Van Engelshoven van OCW aandacht aan de positieve ontwikkelingen in het bibliotheeklandschap, maar noemde zij ook verbeterpunten, onder andere met betrekking tot de bereikbaarheid van de bibliotheek en de leesvaardigheid van jongeren. Een convenant tussen de betrokken partijen, dat op 30 september 2020 werd ondertekend, bracht de gewenste situatie dichterbij. Dit convenant is gericht op een gespreid en toegankelijk lokaal netwerk van bibliotheken, zonder drempels voor de jeugd, als onderdeel van een sterk stelsel. Het convenant werd concreet uitgewerkt in de Netwerkagenda.

KWINK groep: Evaluatie Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen

KWINK groep, Panteia en Rebel Group onderzochten in 2019 en 2020 de doeltreffendheid en effecten van de verschillende doelstellingen uit de Wsob. Over het algemeen bieden bibliotheken een brede verscheidenheid aan producten en diensten, waarbij zij regelmatig samenwerken met andere partijen. De mate van succes van de invulling verschilt echter per bibliotheek. Hoewel er de afgelopen jaren meer samenhang is gekomen in de sector, verloopt de samenwerking op bepaalde punten nog moeizaam. Het gebruik van de digitale bibliotheek is gestegen, maar organisatorisch gezien zijn er nog verbeterpunten. Vrijwel alle stakeholders zijn positief over de komst van de Wsob. Zij wijzen echter op het ontbreken van een aantal onderwerpen in de wet, zoals een verplichting voor gemeenten om een bibliotheekvoorziening te financieren en een verbod op het heffen van jeugdcontributie. Daarnaast missen stakeholders kwaliteitsnormen voor het bibliotheekwerk en opleidings- en competentievereisten voor bibliotheekmedewerkers. Volgens KWINK groep is de omgang met deze verbeterpunten van groot belang voor het verdere succes van de Wsob.

[Lees het rapport van KWINK groep hier >](#)

Raad voor Cultuur: Een bibliotheek voor iedereen

In februari 2020 bracht de Raad voor Cultuur op basis van onderzoek van KWINK groep haar advies uit over de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob). De raad ziet dat het huidige stelsel van openbare bibliotheken onder hoge druk staat, onder meer door flinke bezuinigingen. Zij verwacht een verdere afname van het aantal bibliotheekvoorzieningen. De verschillen in het aanbod tussen gemeenten zullen daardoor toenemen. De Raad voor Cultuur roept op om het tij te keren, onder meer door ervoor te zorgen dat alle Nederlanders toegang hebben tot de vijf bibliotheekfuncties, door een Nationale Bibliotheekagenda te creëren, door in te zetten op leesmotivatie vanaf het eerste levensjaar en door de expertise van bibliotheekmedewerkers te vergroten.

[Lees het rapport van de Raad voor Cultuur hier >](#)

Bibliotheekconvenant: Werken aan drie maatschappelijke opgaven

Op 30 september 2020 ondertekenden vertegenwoordigers van de drie overheidslagen – Rijk, provincie en gemeente – en van de Nederlandse bibliotheken het Bibliotheekconvenant 2020-2023, dat op 1 oktober inging. In dit convenant zijn drie maatschappelijke opgaven vastgelegd waaraan de betrokken partijen de komende drie jaar gezamenlijk zullen werken: het bevorderen van geletterdheid en leesplezier, de inzet op digitale inclusie en digitaal burgerschap en het opzetten van het nieuwe landelijke programma Leven Lang Ontwikkelen. Om die doelen te bereiken, moet iedere inwoner van Nederland binnen een redelijke afstand toegang hebben tot een volwaardige openbare bibliotheek, die alle vijf kernfuncties vervult en op die manier een relevante bijdrage levert aan de maatschappelijke opgaven. Ook is er veel aandacht voor de intensieve samenwerking met partners op lokaal, regionaal en landelijk niveau, in de vorm van de Netwerkagenda die vanaf 2021 in werking treedt.

[Lees het Bibliotheekconvenant hier >](#)

Netwerkagenda: Uitwerking van het Bibliotheekconvenant

Om invulling te geven aan de afspraken uit het convenant is door lokale bibliotheken, POI's en de KB in gezamenlijkheid de Netwerkagenda 2021-2023 geschreven. Deze Netwerkagenda bevat de uitwerking van drie maatschappelijke opgaven, plus acht stelseluitdagingen voor het bibliotheekstelsel. Bij de uitwerking van de drie maatschappelijke opgaven zijn ook vertegenwoordigers van de drie overheidslagen geraadpleegd. Belangrijk bij het uitvoeren van de Netwerkagenda is het intensiveren van de samenwerking in gespreide en gedeelde verantwoordelijkheid van de lokale, provinciale en landelijke bibliotheekvoorzieningen. Het manifest verwoordt de principes voor de volgende fase in de netwerksamenwerking.

[Lees de Netwerkagenda hier >](#)

3 Samenvatting en conclusies

Spreiding

De spreiding en het bereik van bibliotheken binnen Zuid-Holland in 2020 is nog altijd goed te noemen.

Het aantal bibliotheekvestigingen in Zuid-Holland is sinds 2015 met 5% gestegen, met name tussen 2015 en 2016. Vanaf 2018 is er in Zuid-Holland een lichte daling in het aantal vestigingen. In 2020 is het aantal vestigingen in Zuid-Holland iets afgenomen, in Nederland is het aantal vestigingen juist iets gestegen in 2020. De lichte daling van het aantal vestigingen in Zuid-Holland in 2020 zien we zowel terug in het landelijk als in het stedelijk gebied. Het merendeel, namelijk ruim 70%, van de locaties van Zuid-Hollandse bibliotheken in 2020 is een vestiging (meer dan 15 uur per week bemand open), bijna een vijfde van de locaties is een servicepunt (5 tot 15 uur per week bemand open).

De gemiddelde afstand tot een bibliotheek is in Zuid-Holland, afgerond, 1,5 kilometer. Dit is minder dan in totaal Nederland (2,0 km), wat te verklaren is vanuit het stedelijke karakter van Zuid-Holland. Ten opzichte van 2019 is de gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek in Zuid-Holland in 2020 gelijk gebleven. De afstand is in het landelijk gebied van Zuid-Holland logischerwijs groter (1,8 km) dan in het stedelijk gebied (1,4 km).

In Zuid-Holland is er in 2020 1 gemeente zonder bibliotheekvoorziening (Albrandswaard). Hier bevinden zich wel 2 afhaalpunten, en de basisbibliotheek heeft wel vestigingen in anderen gemeenten, echter volgens de definitie van de Wsob is er dan geen bibliotheekvoorziening aanwezig.

Leden en bezoeken

In 2020 telden de 22 openbare bibliotheekorganisaties in Zuid-Holland in totaal bijna 665.000 leden, dit is een afname van 2% ten opzichte van 2019. Voor totaal Nederland zien we een iets grotere daling van het ledenaantal in 2020, namelijk 4%.

In het landelijk gebied stijgt het aantal leden in 2020 nog wel licht met 2%, in het stedelijk gebied daalt dit met 5%. De lichte daling van het ledenaantal in 2020 in Zuid-Holland zien we zowel terug onder volwassen leden als onder jeugdleden (beide -2%).

Uit de evaluatie van de Wsob kwam naar voren dat het goed is om te kijken naar een verbod op het heffen van jeugdcontributie. Het aantal bibliotheken in Zuid-Holland dat jeugdcontributie heft, neemt dan ook af: er zijn in 2020 in Zuid-Holland 2 bibliotheken die jeugdcontributie heffen.

De daling van het ledenaantal zien we uiteraard terug in het ledenbereik. Het ledenbereik van de bibliotheken in Zuid-Holland is in 2020 18,0%, dit is een lichte daling ten opzichte van 2019 (18,7%). In totaal Nederland nam het ledenbereik af van 21,1% in 2019 naar 20,0% in 2020.

De sluiting van de bibliotheken tijdens de coronacrisis in 2020 heeft uiteraard grote invloed gehad op het aantal bibliotheekbezoeken. In Zuid-Holland daalde het aantal bezoeken ten opzichte van 2019 met 44% naar circa 7,8 miljoen. In totaal Nederland zien we een vergelijkbaar beeld naar voren komen: het aantal bezoeken nam in Nederland af met 42% ten opzichte van 2019. In Zuid-Holland is het effect van de sluiting van de bibliotheken op het aantal bezoeken even groot in het landelijk gebied (-45%) als in het stedelijk gebied (-44%).

Collectie en uitleningen

De gezamenlijke collectie van (fysieke) boeken, muziekcd's, dvd's en bladmuziek van de Zuid-Hollandse bibliotheken is in 2020 min of meer gelijk gebleven en ligt rond de 4,4 miljoen items. Ook in Nederland zien we dat de omvang van de collectie ongeveer gelijk bleef. Wel zien we een lichte stijging in de volwassen collectie in Zuid-Holland. De jeugdcollectie blijft min of meer gelijk. De collectie audio-visuele materialen en bladmuziek nam in Zuid-Holland af in 2020.

Het aantal uitleningen in de Zuid-Hollandse bibliotheek daalde al jaren, maar door de sluiting van de bibliotheken in 2020 zien we in dat jaar een bijzonder sterke daling van het aantal uitleningen. Toch zien we dat doordat bibliotheken alternatieven aanboden, zoals thuisbezorgen of afhalen, de daling wat minder groot is dan bij de bezoeken. In totaal Nederland daalde het aantal uitleningen met 30% in 2020, in Zuid-Holland zien we een vergelijkbaar beeld met een daling van 28%. De daling is het grootst voor bibliotheken in het landelijk gebied van Zuid-Holland (-32%).

We zien de afname van de uitleningen zowel terug bij de volwassen boeken (-29%) als bij de jeugdboeken (-26%).

Het aantal uitleningen van e-books is in 2020, mede dankzij de coronacrisis, zeer sterk toegenomen, zowel in Nederland (stijging met 46%) als in Zuid-Holland (stijging met 48%). Waar in 2019, zowel in Nederland als in Zuid-Holland, ongeveer 6% van de uitleningen e-books betroffen, is dat in 2020 12,5% in heel Nederland en 11,8% in Zuid-Holland. De stijging van het aantal uitleningen van e-books in 2020 is ongeveer even groot in het landelijk gebied als in het stedelijk gebied van Zuid-Holland.

Kernfuncties en samenwerkingspartners

Kernfuncties en activiteiten

Door de sluiting van de bibliotheken in 2020 konden bibliotheken in dat jaar uiteraard minder activiteiten organiseren. In 2020 organiseerden de bibliotheken in Zuid-Holland toch nog altijd bijna 30.000 activiteiten. Dit is een daling van 31% ten opzichte van 2019. In Nederland als totaal nam het aantal georganiseerde activiteiten af met 35%.

Net als in eerdere jaren zijn de meeste activiteiten die bibliotheken organiseren in Zuid-Holland gericht rondom het thema 'Leesbevordering', gevolgd door 'Ontwikkeling en Educatie'.

Samenwerkingspartners

Alle bibliotheken in Zuid-Holland werkten in 2020 samen de gemeente. Bibliotheken in Zuid-Holland werken ook veelvuldig samen met het (voorschoolse) onderwijs, zoals de kinderopvang, het consultatiebureau, basisscholen en het vo. Alles bij elkaar wordt het meest samengewerkt met de overheid, organisaties in het onderwijs en organisaties voor basisvaardigheden en non-formeel leren. We zien ten opzichte van 2019 een toename van de samenwerking met maatschappelijke dienstverleners, zorginstellingen en commerciële dienstverleners. Bij de samenwerking met het onderwijs zien we een lichte afname, evenals in de samenwerking met een museum en Stichting Lezen en Schrijven.

Verdieping dienstverlening voor specifieke doelgroepen

Alle Zuid-Hollandse bibliotheken bieden producten en/of diensten aan op het gebied van basisvaardigheden voor volwassenen. Het gaat dan vooral om digitale diensten zoals Klik en Tik en Digisterker, diensten voor NT1'ers en NT2'ers en diensten voor gezinnen met laagtaalvaardige ouders. Deze laatste dienstverlening is in 2020 sterk toegenomen.

Op het gebied van VVE nemen alle bibliotheken deel aan BoekStart voor baby's en de Nationale Voorleesdagen.

Ook werken alle bibliotheken samen met het primair onderwijs waarbij met steeds meer schoollocaties wordt samengewerkt: in het schooljaar 2019-2020 werkten bibliotheken in Zuid-Holland samen met 86% van alle schoollocaties. De meest genoemde diensten van de bibliotheek op het gebied van het po zijn: Nationale Voorleeswedstrijd, Kinderboekenweek en de Nationale Voorleesdagen.

Bedrijfsvoering

Baten en lasten

De totale subsidie¹, is in Zuid-Holland in 2020 iets hoger dan in 2019 en dit beeld zien we ook terug in totaal Nederland.

Als we kijken naar de totale subsidie per inwoner (inclusief huisvesting) dan zien we nog altijd dat deze in het landelijk gebied veel lager is dan in het stedelijk gebied van Zuid-Holland, namelijk € 19,52 versus € 30,95 per inwoner.

De totale subsidie bedraagt in 2020 voor Zuid-Holland 85% van de totale inkomsten (subsidies + overige inkomsten), voor Nederland is dit 82%. Kijken we naar het verschil tussen 2019 en 2020, dan zien we dat voor Nederland als geheel de totale inkomsten iets zijn gedaald en in Zuid-Holland iets zijn gestegen.

Ten opzichte van 2019 veranderden de totale lasten voor bibliotheken weinig voor Nederland als geheel en voor Zuid-Holland. Dit geldt zowel voor het landelijk als voor het stedelijk gebied van Zuid-Holland. De personeelskosten stegen zowel in het landelijk als binnen het stedelijk gebied met 3%. De huisvestingskosten stegen in het stedelijk gebied, maar daalden in het landelijk gebied. In het landelijk gebied daalden de kosten voor collectie en de overige kosten minder dan in het stedelijk gebied.

De grootste kostenpost voor de bibliotheken zijn de personeelskosten: 51% van de totale lasten van de bibliotheken in Zuid-Holland in 2020. De huisvestingskosten komen op de tweede plaats met 26%.

Vaste medewerkers en vrijwilligers

We zien dat het aantal vaste medewerkers van de bibliotheken in Zuid-Holland in 2020 licht (3%) is gedaald ten opzichte van 2019, en nu ligt rond de 1.420 vaste medewerkers. De lichte daling van het aantal vaste medewerkers zien we zowel terug onder mannen als onder vrouwen. Vrouwen vormen nog altijd 86% van de vaste medewerkers.

In het landelijk gebied zien we een lichte stijging (3%) van het aantal vaste medewerkers, in het stedelijk gebied zien we een daling van 6%. De stijging van het aantal medewerkers in het landelijk gebied vindt vooral plaats onder de mannen (stijging van 25%).

In 2020 is 54% van de bibliotheekmedewerkers in Zuid-Holland 50 jaar of ouder, in 2019 was dit nog 58%; we zien dus een lichte daling in het aantal oudere medewerkers, al vormen zij nog altijd een groot deel van het personeelsbestand.

Sinds 2019 is het aantal vrijwilligers bij Zuid-Hollandse bibliotheken min of meer gelijk gebleven met 5.400 vrijwilligers. In totaal Nederland zien we een lichte stijging van 3% van het aantal vrijwilligers. In het landelijk gebied van Zuid-Holland nam het aantal vrijwilligers af met 4%, in het stedelijk gebied zien we een beperkte stijging van 1%.

¹ Totale subsidie: 'exploitatiesubsidie gemeente', 'overige gemeentelijke subsidies', 'provinciale subsidie aan de basisbibliotheken' en 'overige subsidie'.

De invloed van Corona in 2020

In deze monitor komt op enkele plaatsen de invloed terug van de sluiting van de bibliotheken in verband met corona.

Effecten op kengetallen

Duidelijke effecten van de corona crisis en het sluiten van de bibliotheken, zien we terug in het aantal uitleningen, dat met 28% afnam ten opzichte van 2019. Daar staat tegenover dat het aantal uitleningen van e-books met meer dan de helft is toegenomen.

Ook in het aantal georganiseerde activiteiten (-30%) en het aantal bezoeken aan de bibliotheek (-44%) zien we duidelijk terug dat bibliotheken enkele maanden hun deuren moesten sluiten.

Ook zien we een kleine daling in het ledenaantal en het aantal bij de bibliotheek werkzame vrijwilligers. Of dit (mede) wordt veroorzaakt door de crisis, zal in de toekomst moeten blijken.

Kosten en inkomsten

Als gevolg van de coronacrisis hebben bibliotheken in Zuid-Holland meer kosten moeten maken in 2020. Zo moesten er beschermingsmiddelen worden aangeschaft en werden er kosten gemaakt om de dienstverlening zo goed mogelijk te laten doorlopen in tijden van sluiting van de vestigingen. Daarnaast liepen bibliotheken inkomsten mis, bijvoorbeeld uit te-laot gelden, entree voor activiteiten en verhuur.

Om deze extra kosten en gemiste opbrengsten te compenseren, heeft een groot deel van de bibliotheken steun aangevraagd, zowel landelijk als lokaal.

Dienstverlening

Bibliotheken hebben zich in 2020 enorm ingezet om alternatieve manieren van dienstverlening te bieden bij het sluiten van de vestigingen. Zo zijn activiteiten waar mogelijk omgezet naar een digitale vorm, zijn er helpdeskactiviteiten en nieuwe diensten opgezet. Bij alle Zuid-Hollandse bibliotheken waren gereserveerde boeken af te halen, en vier op de vijf bibliotheken bezorgden de boeken bij de leden thuis. Daarnaast organiseerden zes op de tien Zuid-Hollandse bibliotheken activiteiten tegen eenzaamheid tijdens een lockdown en ondersteunde eenzelfde percentage bibliotheken het onderwijs. Ook boden ze informatie en hulp door het delen van kennis over het coronavirus en het doorverwijzen van mensen naar de juiste instanties.

Bibliotheken hebben zich in 2020, ondanks de sluiting van de vestigingen, flexibel opgesteld en hun grote waarde bewezen door het ondersteunen van burgers in tijden van crisis en onzekerheid.

Overzicht van de absolute kentallen voor 2020 in Nederland en Zuid-Holland

In dit rapport presenteren we, naast de absolute aantallen, ook de indexcijfers van de kengetallen. Deze zijn berekend door het absolute aantal van 2020 (de zesde meting) te delen door het aantal van 2019 (de vijfde meting). Op deze manier krijgen we inzicht in de ontwikkeling van de belangrijkste kengetallen en het effect van het sluiten van de bibliotheken vanwege COVID. Een indexcijfer in 2020 van bijvoorbeeld 110 wil zeggen dat een stijging van 10% heeft plaatsgevonden ten opzichte van 2019. Een indexcijfer van 95 in 2020 wil zeggen dat er ten opzichte van 2019 een daling van 5% heeft plaats gevonden. De ontwikkeling van de kengetallen tussen 2019 en 2020 wordt gepresenteerd vanaf hoofdstuk 5 tot en met hoofdstuk 9. In deze hoofdstukken worden zowel de absolute waarden als de indexcijfers naast elkaar gepresenteerd.

Om in één oogopslag inzicht te geven in alle kengetallen (absolute waarden) voor 2020, staan in de tabel op de volgende pagina de kengetallen van 2020 weergegeven voor totaal Nederland, totaal Zuid-Holland en de aantallen binnen het stedelijk en landelijk gebied. Achteraan staat een kolom met de hoogst gemeten waarde van dat kengetal en een kolom met de laagst gemeten waarde, zodat we ook inzicht hebben in de range binnen de Zuid-Hollandse bibliotheken.

Op de pagina erna staat een Infographic die de belangrijkste ontwikkeling van 2019 en 2020 weergeeft.

Kerngegevens 2020	Totaal Nederland	Totaal ZH	Landelijk gebied	Stedelijk gebied	Hoogste in ZH	Laagste in ZH
Aantal gemeenten in verzorgingsgebied bibliotheken	340	51	30	21	12	1
Aantal inwoners	17,3 mln	3,7 mln	1,3 mln	2.4 mln	651.000	51.800
Spreiding						
Aantal bibliotheekorganisaties	140	22	8	15	nvt	nvt
Aantal locaties	1.209	182	86	96	29	2
Aantal gemeenten binnen verzorgingsgebied	340	51	30	21	12	1
Gem. afstand tot aan de bibliotheek (in km)	2,0	1,5	1,8	1,4	4	0,8
Leden en bezoeken						
Aantal leden	3,5 mln	665.000	259.000	406.000	123.000	8.000
% ledenbereik	20,0%	18,0%	20,6%	16,7%	27,6%	13,6%
Aantal bibliotheken met jeugdcontributie	9	2	0	2	nvt	nvt
Aantal bezoeken	36,2 mln	7,9 mln	1,9 mln	6 mln	1.4 mln	69.000
Uitleningen en collectie						
Aantal uitleningen fysieke materialen	45 mln	8,6 mln	3 mln	5,6 mln	1,3 mln	146.000
Aantal uitleningen per lid	13,0	13,0	11,7	13,9	19,2	8,1
Aantal uitleningen e-books	5.6 mln	1 mln	387.000	636.000	158.300	12.000
Aantal materialen in bezit	24,1mln	4,4 mln	1,5 mln	2,9 mln	727.000	65.400
Aanbod kernfuncties						
Aantal activiteiten	142.800	29.900	9.300	20.600	4.400	150
Bedrijfsvoering						
Aantal medewerkers	6.900	1.420	420	1.000	231	18
Aantal vrijwilligers	22.700	5.300	2.400	2.900	520	75
Verhouding vrijwilligers/aantal medewerkers	3,3	3,9	5,7	2,9	n.v.t.	n.v.t.
Totale subsidie	445 mln	100 mln	25 mln	75 mln	22,7 mln	840.000
Subsidie per inwoner	25,64	27,05	19,52	30,95	42,06	14,05

Tabel 1: Kengetallen in afgeronde absolute aantallen 2019, bron: Wsob 2020 m.u.v. gemiddelde afstand bibliotheek (CBS).

OPENBARE BIBLIOTHEKEN IN ZUID-HOLLAND

Deze Infographic, gebaseerd op de uitkomsten van de Wsob-enquetes, toont de ontwikkeling tussen 2019 en 2020 van belangrijke kengetallen in Zuid-Holland. De invloed van de coronacrisis speelt hierin een rol.*

Pro
biblio

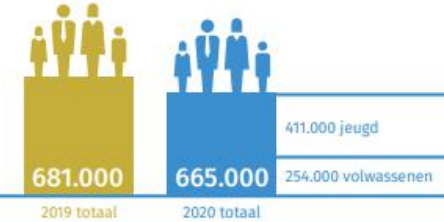
AANTAL VESTIGINGEN VAN DE BASISBIBLIOTHEKEN
(EXCL. BIBLIOBUSHALTES)

GEMIDDELDE AFSTAND TOT AAN DE BIBLIOTHEEK
IN KILOMETERS IN 2020

LEDENAANTALLEN

AANTAL UITLENINGEN FYSIEK EN DIGITAAL

AANTAL BEZOeken

AANTAL GEORGANISEERDE ACTIVITEITEN

AANTAL MEDEWERKERS

AANTAL VRIJWILLIGERS

2019 verhouding 3,7

2020 verhouding 3,8

INKOMSTEN VAN DE BIBLIOTHEKEN IN 2020

*De hier getoonde resultaten zijn de afgeronde cijfers van de jaren 2019 en 2020

4 Onderzoeksmethode

4.1 Bronnen

De rapportage is gebaseerd op de volgende bronnen:

Wsob-enquête

De Wsob-gegevens zijn openbaar sinds 2015. Derhalve toont de rapportage de gegevens van 2015 tot en met 2020 die tot nu toe beschikbaar zijn. Deze rapportage werkt zowel met de exacte cijfers als met indexcijfers van 2020 ten opzichte van 2019, zodat op een eenduidige manier inzicht kan worden verkregen in de ontwikkeling van de kengetallen en de invloed van de tijdelijke sluiting van de bibliotheken in 2020. De originele data van de Wsob-enquêtes lieten soms grote afwijkingen per bibliotheek zien tussen de jaren. Niet alle bibliotheken hebben alle data eenduidig aangeleverd bij de KB, maar er wordt hard aan gewerkt om dit te verbeteren.

In deze rapportage zijn de Wsob-gegevens grotendeels gehaald uit het [Dashboard Bibliotheekstatistiek](#) op [bibliotheekinzicht.nl](#), waar de KB een deel van de Wsob-gegevens online publiceert. Hiertoe hebben wij in overleg met de provincie besloten omdat het sinds 2019 mogelijk is om selecties te maken in dit dashboard, waaronder op provincie en omvang van de bibliotheek, en grafieken uit te draaien.

Overige BOP-enquêtes

Naast de Wsob-enquête, gebruikt de KB ook andere enquêtes om informatie van de bibliotheken te krijgen met betrekking tot de kernfuncties. Zo is de product- en dienstverlening van bibliotheken rondom basisvaardigheden voor volwassenen in kaart gebracht en is onderzoek uitgevoerd naar BoekStart en de Bibliotheek op school, programma's die worden aangestuurd door Kunst van Lezen. In deze rapportage is gebruik gemaakt van een aantal uitkomsten van deze onderzoeken, die meer inzicht verschaffen in de invulling van de kernfuncties. Hierbij is ook (deels) gebruik gemaakt van het Dashboard Bibliotheekstatistiek.

Themarapportages

Probiblio heeft na de vorige Monitor Rapportage een themarapportage over Burgerschap en verkenning Derde leeromgeving voor de provincie uitgevoerd. Deze valt echter niet binnen het gebied van deze monitorrapportage vallen, daarom hebben wij deze rapportage jaar niet in de monitorrapportage verwerkt.

4.2 Definities

De definities van de verschillende kengetallen zijn overgenomen van de Wsob-enquête. Voor wat betreft de definities van landelijk en stedelijk gebied, gaan we uit van de indeling zoals de provincie Zuid-Holland die zelf aanhoudt. Concreet betekent dit dat de volgende basisbibliotheken worden gerekend tot het landelijk gebied:

Landelijk gebied	Bibliotheekorganisatie
Goeree Overflakkee (Voorne Putten, deel Westvoorne)	Zuid-Hollandse Delta
Hoeksche Waard (incl. Korendijk)	Hoeksche Waard
Alblasserwaard	AanZet
Krimpenerwaard	Krimpenerwaard
Holland/Rijnland/Rijnstreek	Rijn & Venen
Bollenstreek	Bollenstreek
Nissewaard (deel Westvoorne)	De Boekenberg
Waddinxveen, Reeuwijk-Bodengraven, Zuidplas	De Groene Venen

Tabel 2: Bibliotheken in het landelijk gebied in Zuid-Holland.

De Wsob-enquête bevat geen informatie op vestiging niveau. Voor sommige bibliotheken in het landelijk gebied geldt dat niet alle vestigingen tot het landelijk gebied behoren. Bij de bibliotheek AanZet bijvoorbeeld, valt Dordrecht niet binnen het landelijk gebied, de andere vestigingen vallen hier wel onder. In deze rapportage valt de gehele basisbibliotheek AanZet binnen het landelijk gebied.

Naast de indeling landelijk/stedelijk maken we ook onderscheid in bibliotheken met een ‘klein’ verzorgingsgebied (minder dan 100.000 inwoners) en bibliotheken met een groot verzorgingsgebied (100.000 inwoners of meer)². Hieronder vallen de grote steden, maar ook bibliotheken met een uitgestrekt verzorgingsgebied. Deze definitie leidt tot onderstaande indeling:

Bibliotheken met een groot verzorgingsgebied	Bibliotheken met een klein verzorgingsgebied
Bibliotheek Aan Zet	Bibliotheek Hoeksche Waard
Bibliotheek Bollenstreek	Bibliotheek Krimpenerwaard
Bibliotheek De Groene Venen	De Boekenberg
Bibliotheek Rijn en Venen	Bibliotheek Aan den IJssel
Bibliotheek Zuid-Hollandse Delta	Bibliotheek Katwijk
Bibliotheek Den Haag	Bibliotheek Schiedam
BplusC	Bibliotheek Voorschoten – Wassenaar
Bibliotheek Aan de Vliet	Bibliotheek Gouda
Bibliotheek Oostland	
Bibliotheek Rotterdam	
Bibliotheek Westland	
Bibliotheek Zoetermeer	
DOK	
Bibliotheek De Plataan	

Tabel 3: Bibliotheken ingedeeld naar hun verzorgingsgebied in Zuid-Holland.

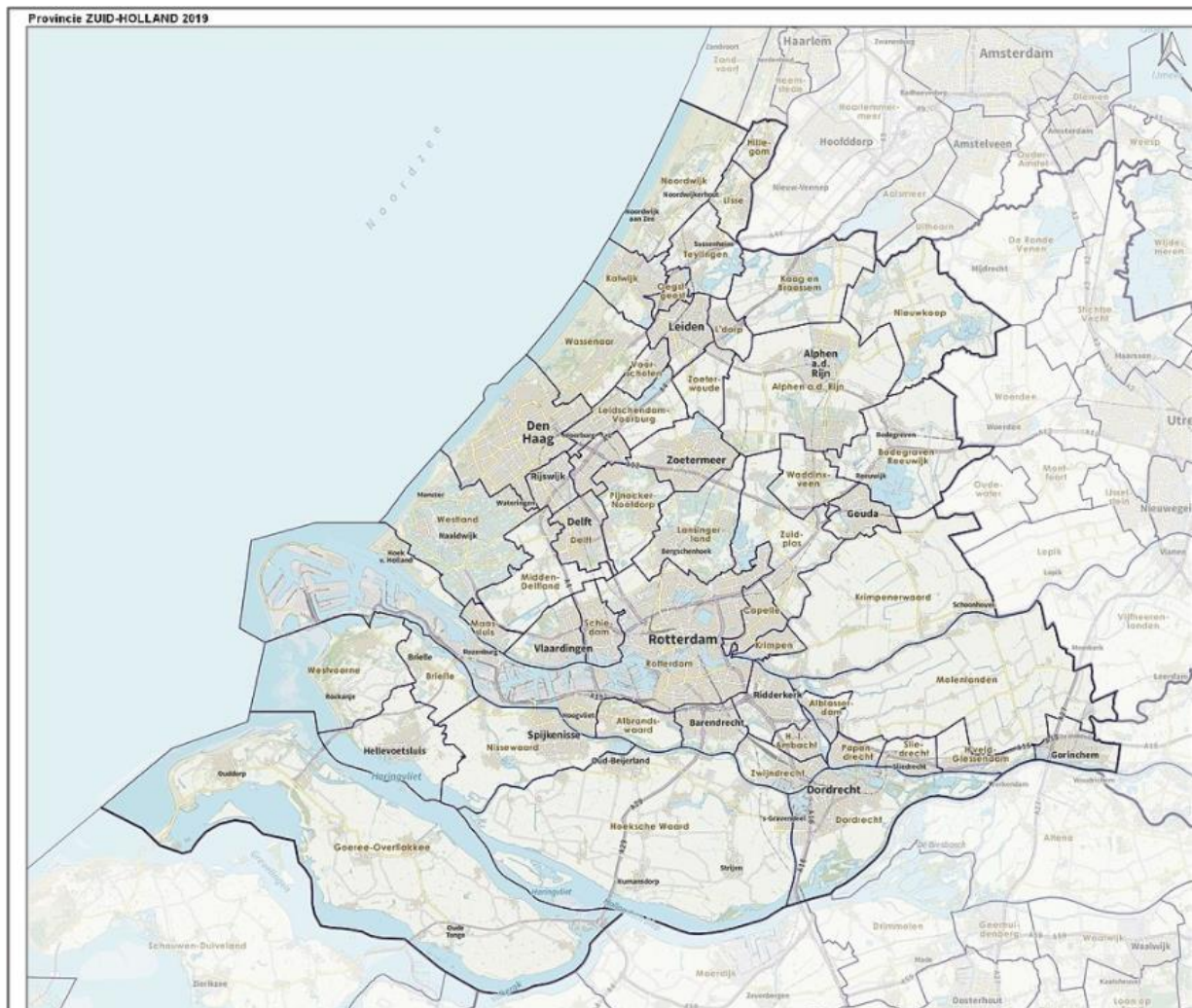
De bibliotheken Vlaardingen en Maassluis | Midden-Delfland zijn begin 2020 samengevoegd tot een nieuwe organisatie: De Plataan. In de indeling tot en met 2019 vielen beide bibliotheken in de groep ‘kleine bibliotheek’. Echter, door de samenvoeging valt de nieuwe bibliotheekorganisatie binnen de groep ‘groot’. Er wordt in deze rapportage dan ook geen indexcijfer weergegeven binnen de uitsplitsing ‘grote’ of ‘kleine’ bibliotheek.

² Wanneer we in het rapport spreken over ‘grote’ en ‘kleine’ bibliotheken, is dit gebaseerd op deze indeling.

5 Algemene gegevens

5.1 De bibliotheken in Zuid-Holland

De provincie Zuid-Holland bestaat uit de volgende 52 gemeenten (zie ook bijlage 1):

Figuur 1. Gemeenten in Zuid-Holland in 2020

6 Spreiding

6.1 Aantal bibliotheekorganisaties

We zien al enige jaren een daling van het aantal bibliotheekorganisaties in Nederland, hetgeen te maken heeft met schaalvergroting en fusies waarbij bibliotheekorganisaties steeds meer over de gemeentegrenzen heen werken. Door het samengaan van de bibliotheken in Vlaardingen en Maassluis | Midden-Delfland, is er sinds 1 januari 2020 één basisbibliotheek minder in Zuid-Holland dan in 2019 en komt het aantal basisbibliotheken in Zuid-Holland op 22.

Verder zien we dat het aantal bibliotheekvestigingen in Zuid-Holland jaarlijks stijgt sinds 2015 tot en met 2018 waarbij de grootste stijging te zien is tussen 2015 en 2016. Vanaf 2019 zien we een lichte daling optreden in het aantal vestigingen in Zuid-Holland. Maar ten opzichte van 2015 is er nog steeds sprake van een stijging. In Nederland als totaal is het aantal bibliotheekvestigingen in 2020 ten opzichte van 2019 min of meer gelijk gebleven.

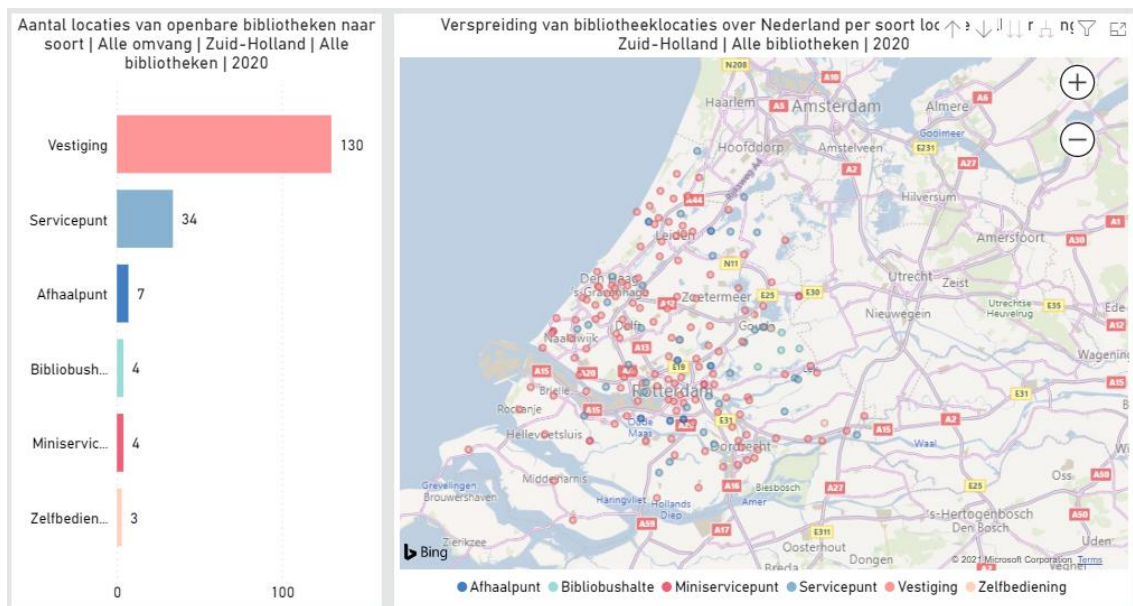
De lichte daling in het aantal vestigingen in Zuid-Holland ten opzichte van 2019 zien we zowel terug in het landelijk als in het stedelijk gebied van Zuid-Holland.

In 2020 werken 11 van de 22 Zuid-Hollandse bibliotheken voor meer dan één gemeente. Binnen het landelijk gebied werken de bibliotheken net als in 2019 gemiddeld voor 3,8 gemeenten. Binnen het stedelijk gebied werkt een bibliotheek gemiddeld voor 1,5 gemeente.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2020-2019
Aantal bibliotheekorganisaties NL	156	154	149	146	145	140	97
Aantal bibliotheekorganisaties ZH	23	23	23	23	23	22	96
Aantal vestigingen NL*	1.131	1.099	1.180	1.078	1.076	1.080	100
Aantal vestigingen ZH*	169	178	182	185	182	178	98
Landelijk gebied	83	80	87	87	83	82	99
Stedelijk gebied	86	98	95	98	99	96	97
Groot verzorgingsgebied	125	129	131	134	131	135	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	44	49	51	51	51	43	n.v.t.

Tabel 4. Aantal bibliotheekorganisaties en vestigingen. Bron: Wsob-enquête

* vestiging: vestigingen, servicepunten, mini-servicepunten, afhaalpunten, zelfbedieningsbibliotheken.

Figuur 2. Aantal locaties in Zuid-Holland naar type locatie in 2020. Hierin staan ook de 4 bibliobushaltes die in tabel 4 niet zijn meegenomen. Bron: Wsob-enquête.

De volgende definities worden gehanteerd voor de verschillende typen locaties:

- Vestiging: een locatie waar een collectie aanwezig is en die meer dan 15 uur per week bemand geopend is;
- Servicepunt: een locatie waar een collectie aanwezig is en die 5 tot 15 uur per week bemand geopend is;
- Miniservicepunt: een locatie waar een collectie aanwezig is en die minder dan 5 uur per week bemand geopend is;
- Zelfbedieningsbibliotheek: een locatie waar een collectie aanwezig is en die 0 uur per week bemand geopend is;
- Afhaalpunt: een locatie waar geen collectie aanwezig is;
- Bibliobushalte: een halte waar de bibliobus stopt, in een gebied waar andere locaties ontbreken.

6.2 Afstand tot aan de bibliotheek

Definitie CBS van de afstand tot de bibliotheek:

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde bibliotheek, berekend over de weg. Het betreft hierbij bibliotheken, hun vestigingen en servicepunten. De miniservicepunten, zelfbedieningsbibliotheken en de bibliobussen zijn niet opgenomen.

Een vestiging voldoet aan de volgende criteria: minimaal 15 uur per week open, digitale toegang tot de gehele collectie en activiteitenaanbod, vraagbemiddeling, culturele/literaire activiteiten, aanbod voor scholieren/instellingen passend bij de keuzes die gemaakt zijn in het spreidings- en marketingbeleid, en studiemogelijkheden. Een servicepunt biedt minimaal het volgende dienstverleningsniveau: is minimaal 4 uur per week open, biedt digitale toegang tot het totale activiteitenaanbod en voorziet in vraagbemiddeling (zowel persoonlijk als via internet).

In bijlage 2 staan de Zuid-Hollandse gemeenten met daarbij de gemiddelde afstand, volgens bovenstaande omschrijving, tot aan de bibliotheek voor 2015 tot en met 2020. Eventuele bibliotheken in scholen of afhaalpunten zijn niet meegenomen in de berekening van de afstand. In onderstaande tabel 5 staat een samenvatting van de gemiddelde afstand.

De gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek in Zuid-Holland schommelt tussen 2015 en 2018 rond de 1,6 km. In 2019 en 2020 is dit iets afgenomen naar 1,5 km. Voor Nederland is de gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek wat groter met 2,0 km in 2020.

Binnen het landelijk gebied in Zuid-Holland, is de gemiddelde afstand net als in 2019 1,82 km. In het stedelijk gebied van Zuid-Holland ligt de gemiddelde afstand met 1,36 kilometer nog steeds beduidend lager.

De tabel in bijlage 3 is gesorteerd op afstand in 2020, van hoog naar laag. 13 Zuid-Hollandse gemeenten (één op de vier) hebben een gelijke of grotere afstand tot aan de bibliotheek dan het landelijk gemiddelde van 2,0 km. In de gemeenten Goeree-Overflakkee en Albrandswaard is de afstand het grootst, namelijk 4 km. In Schiedam en Midden-Delfland ligt de gemiddelde afstand onder de 1 kilometer.

Gemiddelde afstand tot de bibliotheek in kilometers*	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2015-2019
Totaal Nederland	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	2,0	105
Totaal Zuid-Holland	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5	100
Landelijk gebied	2,01	1,98	1,96	1,93	1,82	1,82	100
Stedelijk gebied	1,42	1,34	1,34	1,37	1,35	1,36	100

Tabel 5: Gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek in kilometers. Bron: CBS.

6.3 Aantal gemeenten met een bibliotheekvoorziening

Vanuit de Evaluatie Wet stelsel Openbare bibliotheekvoorzieningen (december 2019) is bekend welke gemeenten in Nederland geen (volwaardige) bibliotheekvoorziening hebben.

Bibliotheken zijn goed vertegenwoordigd in Zuid-Holland. In de lijst staat slechts 1 Zuid-Hollandse gemeente zonder volwaardige bibliotheekvoorziening, namelijk Albrandswaard. In de vorige paragraaf zagen we al dat Albrandswaard van de Zuid-Hollandse gemeenten de op 1 na hoogste afstand tot aan de dichtstbijzijnde volwaardige bibliotheekvoorziening heeft, namelijk 3,6 kilometer. Binnen deze gemeente zijn wel twee afhaalpunten. Echter hiermee wordt formeel niet voldaan aan de vijf functies uit de wet voor een volwaardige bibliotheekvoorziening.

7 Leden en bezoeken

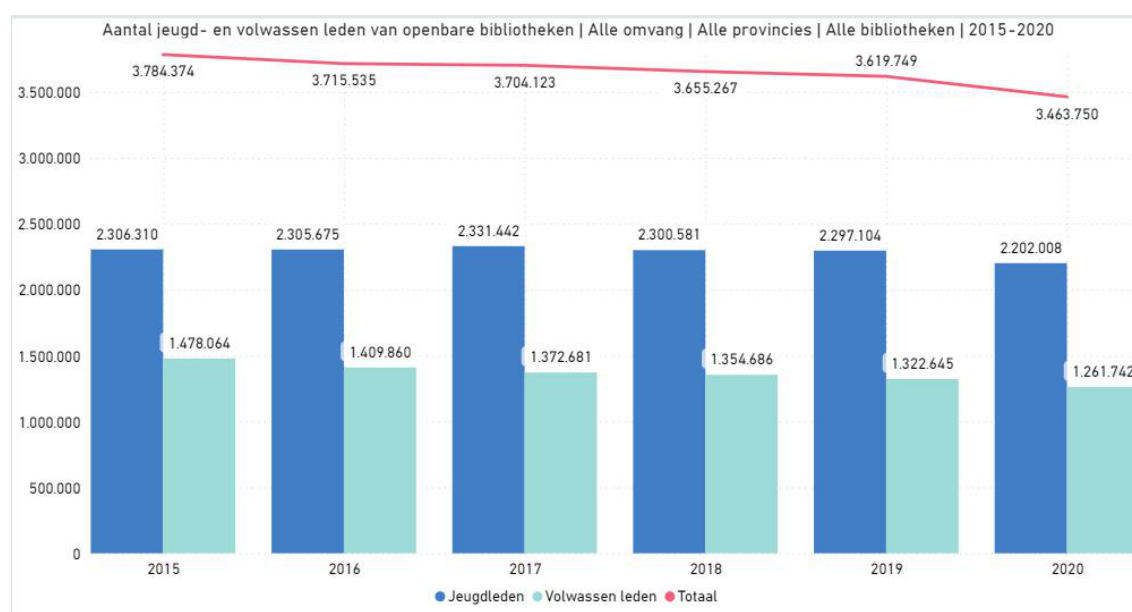
7.1 Aantal leden

Heeft de sluiting van de bibliotheken in 2020 invloed gehad op het ledenaantal van de bibliotheken? In Zuid-Holland waren in 2020 bijna 665.000 mensen lid van de bibliotheek. In figuur 3 en tabel 6 is te zien dat het aantal bibliotheekleden tussen 2019 en 2020 in Nederland is afgenomen met ongeveer 4%. In Zuid-Holland (figuur 4 en tabel 6) zien we een daling van 2%. Bibliotheken in Zuid-Holland hebben het in het eerste coronajaar 2020 dus relatief goed gedaan als het gaat om de ledenaantallen.

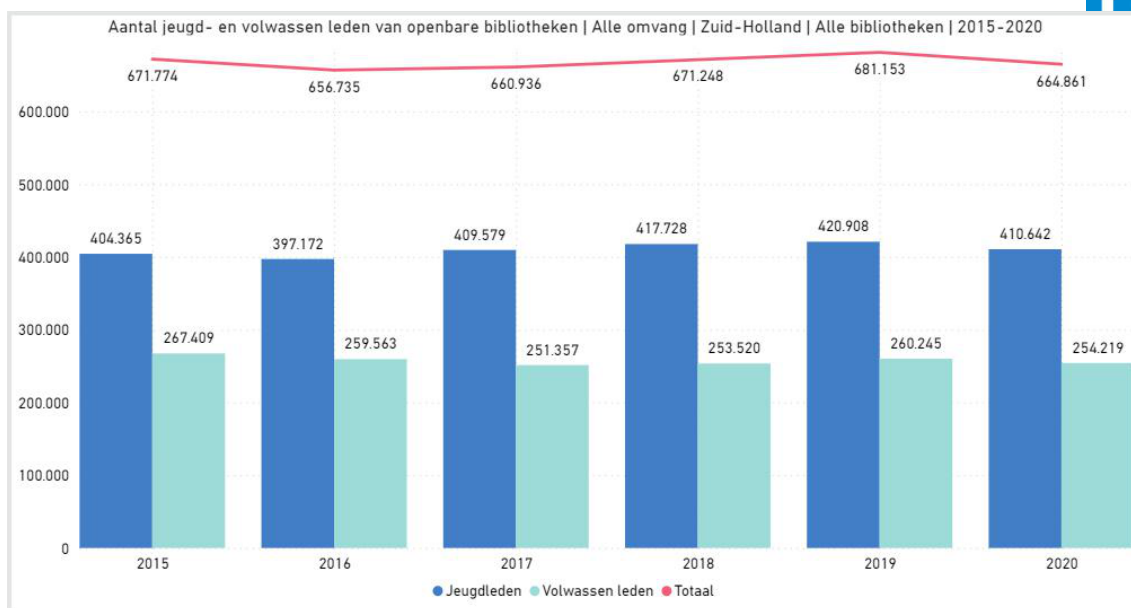
De lichte daling van het aantal leden in Zuid-Holland zien we zowel terug bij de volwassen leden als bij de jeugdleden. Ook in Nederland als totaal is dit het geval, de daling is in beide groepen groter dan in Zuid-Holland.

We zien wel een verschil tussen de ontwikkeling van het ledenaantal in het landelijk en in het stedelijk gebied. In het landelijk gebied is het ledenaantal in 2020 licht gestegen met 2%. In het stedelijk gebied zien we een daling van 5% in 2020.

De jeugdleden maken in 2020, net als in 2019, 62% uit van het totale ledenbestand van de Zuid-Hollandse bibliotheken. In 2015 was dit 60%.

Figuur 3: Ledenverloop naar jeugd/volwassen leden in Nederland. Bron: Wsob-enquête.

Figuur 4. Ledenverloop naar jeugd/volwassen leden in Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête.

Aantal leden	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Totaal Nederland	3.784.374	3.715.535	3.704.123	3.655.267	3.619.749	3.463.750	96
Totaal Zuid-Holland	671.774	656.735	660.936	671.248	681.153	664.861	98
Landelijk gebied	224.081	227.335	236.151	240.900	252.921	258.933	102
Stedelijk gebied	447.693	429.400	424.785	430.348	428.232	405.928	95
Groot verzorgingsgebied	535.907	523.461	529.506	536.693	546.323	556.768	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	135.867	133.274	131.430	134.555	134.830	108.093	n.v.t.

Tabel 6: Leden in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied. Bron: Wsob-enquête.

Aantal leden	Index aantal leden Jeugd 2019-2020	Index aantal leden Volwassenen 2019-2020
Totaal Nederland	96	95
Totaal Zuid-Holland	98	98

Tabel 7: Leden in Nederland en Zuid-Holland naar jeugd/volwassenen. Bron: Wsob-enquête.

7.2 Contributie jeugdleden

Voor het overzicht van bibliotheken dat contributie vraagt aan jeugdleden (leden jonger dan 18 jaar) kijken we naar de ontwikkeling vanaf 2016. De data over 2015 staan niet in de database van de Wsob-enquête over dat jaar. Het streven is dat de jeugdleden geen contributie betalen.

Twee van de 22 bibliotheken in Zuid-Holland vragen in 2020 een jeugdcontributie. Dit is 1 bibliotheek minder dan vorig jaar. Het betreft bibliotheken uit het stedelijk gebied en een groot verzorgingsgebied. In totaal Nederland zijn er in 2020 9 bibliotheken die jeugdcontributie heffen.

Aantal bibliotheken met jeugdcontributie	2016	2017	2018	2019	2020
Totaal Nederland	17	11	14	11	9
Totaal Zuid-Holland	5	5	5	3	2
Landelijk gebied	0	0	0	0	0
Stedelijk gebied	5	5	5	3	2
Groot verzorgingsgebied	4	4	4	2	2
Klein verzorgingsgebied	1	1	1	1	0

Tabel 8: Aantal bibliotheken met jeugdcontributie in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied. Bron: Wsob-enquête.

7.3 Bereik

Het ledenbereik (het aantal leden gedeeld door het aantal inwoners) lag in totaal Nederland in 2015 op 22,5% en in 2020 op 20,0%. We zien in Nederland een hele lichte, maar continue, daling van jaar tot jaar. In 2020 zien we, waarschijnlijk mede dankzij de Corona crisis, een sterkere daling, namelijk van 21,1% naar 20,0%.

In Zuid-Holland ligt het bereik zowel in 2015 als in 2020 op een lager niveau dan in totaal Nederland, namelijk op respectievelijk 18,8% en 18,0%. In 2020 is het bereik in Zuid-Holland gedaald van 18,7% (in 2019) naar 18,0%.

Net als in eerdere jaren, is het bereik iets hoger in het landelijk dan in het stedelijk gebied. We zien dat het bereik in het landelijk gebied in 2020 iets is gestegen, terwijl het bereik in het stedelijk gebied is afgenomen. Doordat er binnen het stedelijk gebied meer mensen wonen, weegt de afname van het ledenbereik in dit gebied sterk door in de afname van het ledenbereik voor totaal Zuid-Holland.

Ledenbereik	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Totaal Nederland	22,5%	22,0%	21,8%	21,3%	21,1%	20,0%
Totaal Zuid-Holland	18,8%	18,3%	18,4%	18,4%	18,7%	18,0%
Landelijk gebied	18,1%	18,3%	19,2%	19,1%	20,3%	20,6%
Stedelijk gebied	19,2%	18,3%	17,9%	18,0%	17,8%	16,7%
Groot verzorgingsgebied	18,6%	18,0%	18,2%	18,2%	18,6%	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	20,0%	19,5%	19,1%	19,1%	18,8%	n.v.t.

Tabel 9: Ledenbereik. Bron: Wsob-enquête 2015 tot en met 2020.

7.4 Aantal bezoeken

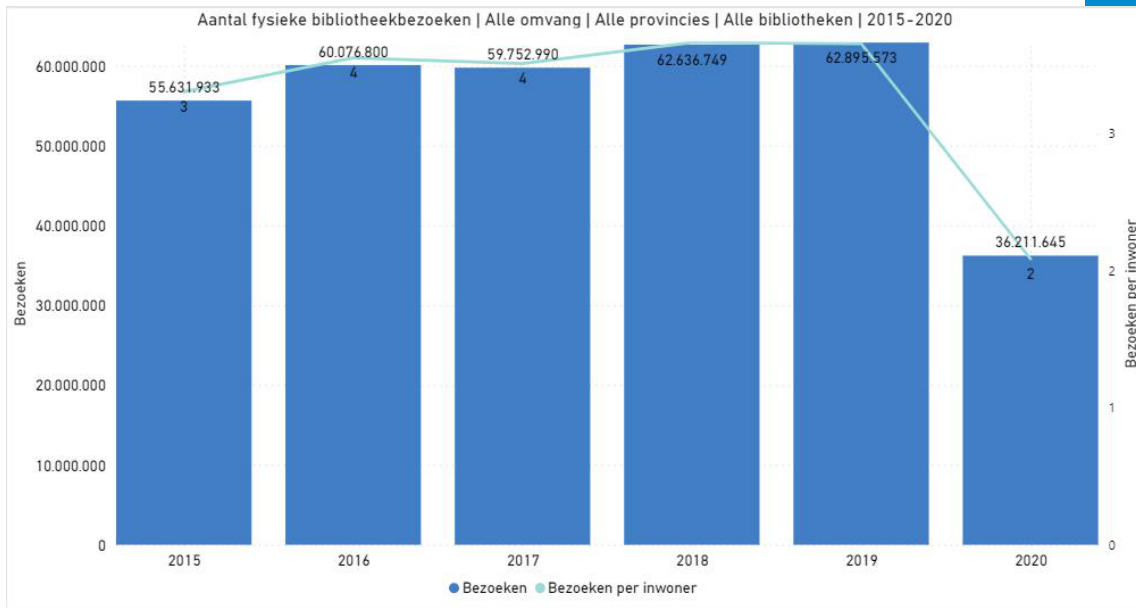
Wat was de invloed van de gedeeltelijke sluiting van de bibliotheken in 2020 op het aantal bezoeken aan de bibliotheek? Die invloed is uiteraard groot: in de Zuid-Hollandse bibliotheken is het aantal bezoeken aan de bibliotheek gedaald van ruim 14 miljoen in 2019 naar 7,8 miljoen in 2020, een daling van 44%.

In Nederland als geheel was er ook een grote afname van het aantal bezoeken: een daling van 42%, van tussen 2019 en 2020.

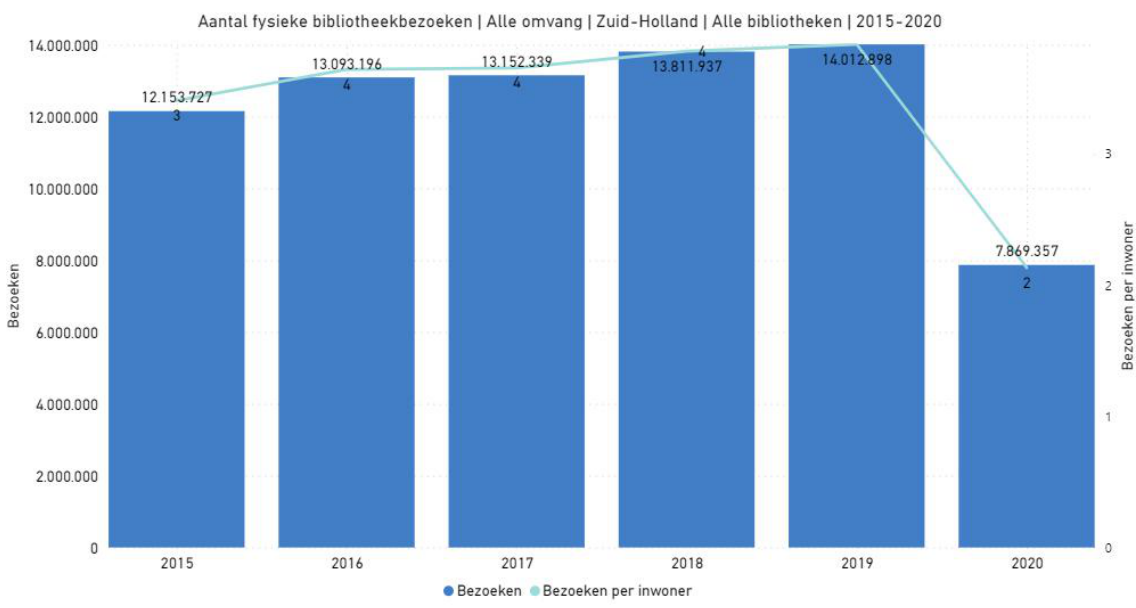
We zien de afname in het bezoekersaantal in even grote mate terug in het landelijk als in het stedelijk gebied van Zuid-Holland.

Aantal bezoeken	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Totaal Nederland	55.631.933	60.076.800	59.752.990	62.668.926	62.895.573	36.211.645	58
Totaal Zuid-Holland	12.153.727	13.093.196	13.152.339	13.813.917	14.012.898	7.869.357	56
Landelijk gebied	2.845.312	3.190.439	3.204.341	3.491.166	3.450.609	1.907.549	55
Stedelijk gebied	9.308.415	9.902.757	9.947.998	10.320.771	10.562.289	5.961.808	56
Groot verzorgingsgebied	9.725.825	10.605.823	10.505.590	11.217.872	11.530.865	6.645.310	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	2.427.902	2.487.373	2.646.749	2.594.065	2.482.033	1.224.047	n.v.t.

Tabel 10: Bezoeken in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied. Bron: Wsob-enquête.

Figuur 5: Verloop aantal bezoeken in Nederland. Bron: Wsob-enquête.

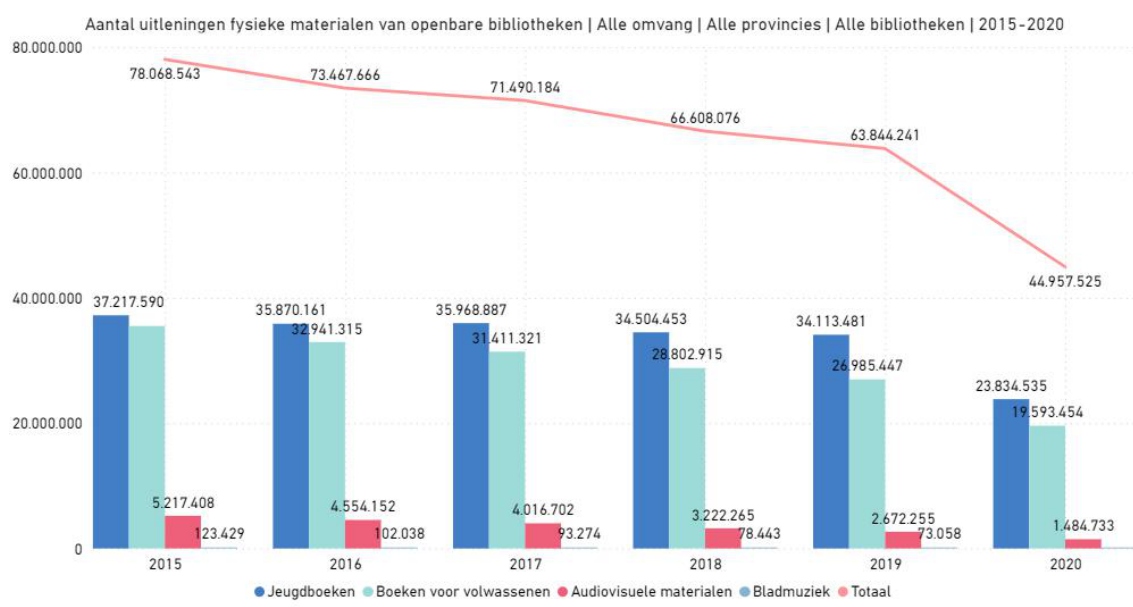
Figuur 6: Verloop aantal bezoeken in Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête.

8 Uitleningen en collectie

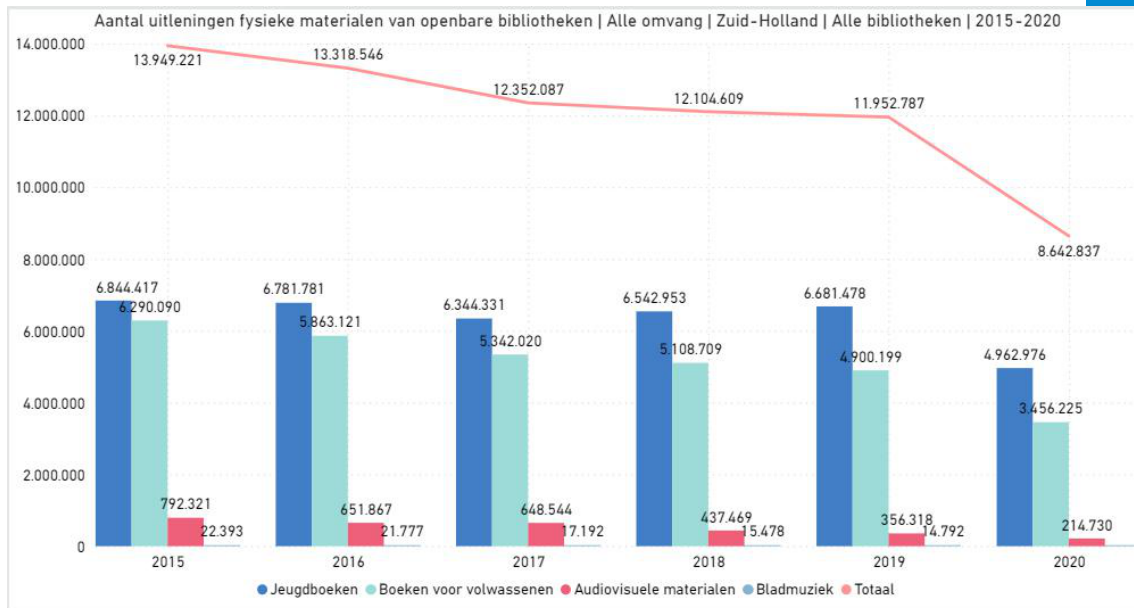
8.1 Fysieke uitleningen

In 2020 zijn er in Zuid-Holland 8,6 miljoen fysieke materialen (zowel boeken als overige materialen) uitgeleend. Dit betreft de uitleningen in de vestigingen zelf, uitleningen in het kader van de Bibliotheek op School zitten hier niet bij. Door de sluiting van de bibliotheken ten gevolge van COVID zien we een sterke daling in het aantal uitleningen ten opzichte van 2019: in Nederland een afname van 30% en in Zuid-Holland een daling van 28%. Het effect van COVID op de uitleningen is in het landelijk gebied (-32%) nog groter geweest dan in het stedelijk gebied (-25%) van Zuid-Holland.

Hoewel de invloed zichtbaar is op de hele collectie, is het aantal uitleningen van boeken voor volwassenen (-29%) iets sterker gedaald dan de uitleningen van de kinderboeken (-26%).

Figuur 7: Aantal uitleningen fysieke materialen in Nederland. Bron: Wsob-enquête.

Figuur 8: Aantal uitleningen fysieke materialen in Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête.

Aantal uitleningen fysieke materialen	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Totaal Nederland	78.068.543	73.467.666	71.490.184	66.608.076	63.844.241	44.957.525	70
Totaal Zuid-Holland	13.949.221	13.318.546	12.352.087	12.104.609	11.952.787	8.642.837	72
Landelijk gebied	5.088.670	4.759.422	4.298.946	4.244.802	4.449.756	3.021.009	68
Stedelijk gebied	8.860.551	8.559.124	8.053.141	7.859.807	7.503.031	5.621.828	75
Groot verz. gebied	11.065.868	10.565.801	9.637.277	9.391.497	9.307.050	7.054.432	n.v.t.
Klein verz. gebied	2.883.353	2.752.745	2.714.810	2.713.112	2.645.737	1.588.405	n.v.t.

Tabel 11: Uitleningen in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied. Bron: Wsob-enquête.

Aantal uitleningen	Index aantal uitleningen boeken Jeugd 2019-2020	Index aantal uitleningen boeken Volwassenen 2019-2020
Totaal Nederland	70	73
Totaal Zuid-Holland	74	71

Tabel 12: Uitleningen in Nederland en Zuid-Holland naar jeugd/volwassenen. Bron: Wsob-enquête.

8.2 Uitleningen e-books

Doordat de bibliotheken een deel van 2020 waren gesloten en mensen de bibliotheek niet fysiek konden bezoeken, zien we een grote stijging in het aantal uitleningen van het aantal e-books tussen 2019 en 2020. Zowel in Nederland als in Zuid-Holland zien we een stijging in het aantal uitleningen van e-book uitleningen van rond de 50%.

De stijging is in het landelijk en het stedelijk gebied ongeveer even groot. Door de stijging van het aantal e-book uitleningen en de daling in de fysieke uitleningen vanwege de sluiting van de bibliotheken, zien we in 2020 een duidelijk andere verhouding naar voren komen van voorheen. Waar e-book uitleningen in 2019 nog 5,7% waren van de totale (online en fysieke) uitleningen, is dit in 2020 gestegen naar 11,8%. In het landelijk gebied is dit hoger dan in het stedelijk gebied: 12,8% versus 11,3%.

Aantal uitleningen e-books	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Totaal Nederland	1.584.420	2.788.769	3.206.595	3.509.460	3.831.263	5.604.772	146
Totaal Zuid-Holland	294.788	516.410	592.004	646.195	689.619	1.023.010	148
Landelijk gebied	111.501	200.845	233.206	250.243	263.961	387.101	147
Stedelijk gebied	183.287	315.565	358.798	395.952	425.658	635.909	149
Groot verzorgingsgebied	233.281	404.349	462.754	507.793	539.571	831.249	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	61.507	112.061	129.250	138.402	150.048	191.761	n.v.t.

Tabel 13: Aantal uitleningen e-books. Bron: KB

E-book uitleningen als % van het totaal aantal uitleningen	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Totaal Nederland	2,0%	3,7%	4,3%	5,0%	6,0%	12,5%
Totaal Zuid-Holland	2,1%	3,7%	4,6%	5,1%	5,7%	11,8%
Landelijk gebied	2,1%	4,0%	5,1%	5,6%	5,9%	12,8%
Stedelijk gebied	2,0%	3,6%	4,3%	4,8%	5,7%	11,3%
Groot verzorgingsgebied	2,1%	3,7%	4,6%	5,1%	5,8%	11,8%
Klein verzorgingsgebied	2,1%	3,9%	4,5%	4,9%	5,7%	12,1%

Tabel 14: % e-book uitleningen van het totaal aantal uitleningen. Bron: KB en Wsob-enquête

8.3 Fysieke collectie

De fysieke collectie in de bibliotheken (exclusief dBos materialen) is tussen 2019 en 2020 min of meer gelijk gebleven, zowel in Nederland als in Zuid-Holland. Dit beeld zien we zowel in het landelijk als in het stedelijk gebied van Zuid-Holland terugkomen. Daarnaast zien we dat het aantal jeugdboeken ongeveer gelijk is gebleven, terwijl het aantal volwassen boeken iets is gestegen (+5%).

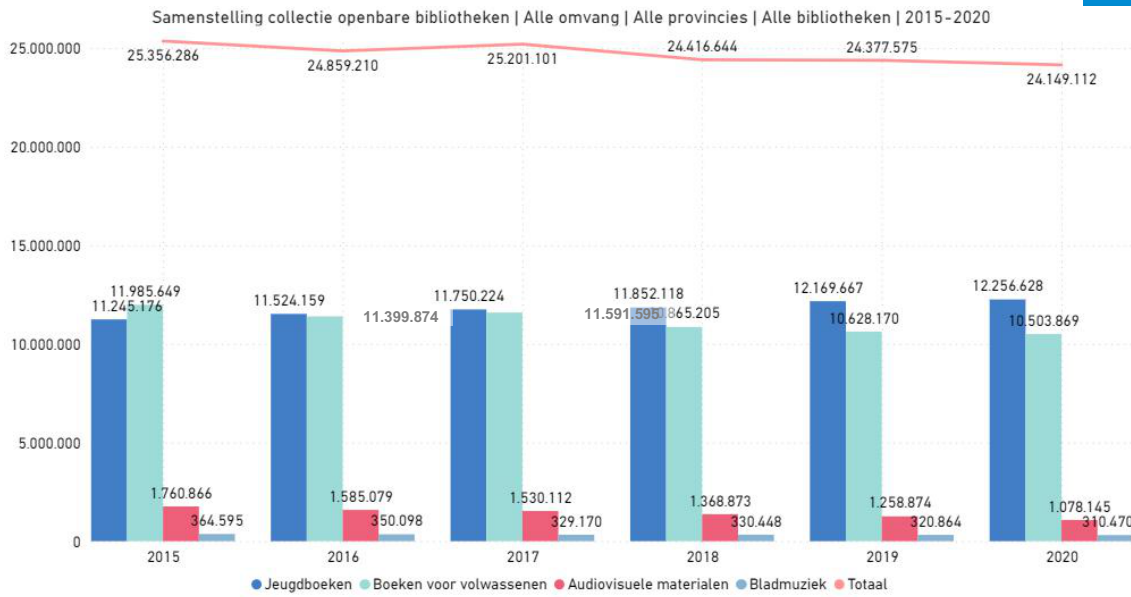
Collectie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Totaal Nederland	25.356.286	24.859.210	25.201.101	24.416.644	24.377.575	24.149.112	99
Totaal Zuid-Holland	4.585.685	4.693.532	4.292.387	4.395.198	4.361.659	4.400.966	101
Landelijk gebied	1.624.237	1.627.837	1.348.803	1.418.052	1.487.791	1.474.731	99
Stedelijk gebied	2.961.448	3.065.695	2.943.584	2.977.146	2.873.868	2.926.235	102
Groot verz. gebied	3.644.461	3.776.474	3.449.961	3.535.734	3.508.204	3.689.713	n.v.t.
Klein verz. gebied	941.224	917.058	842.426	859.464	853.455	711.253	n.v.t.

Tabel 15: Collectie in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied. Bron: Wsob enquête.

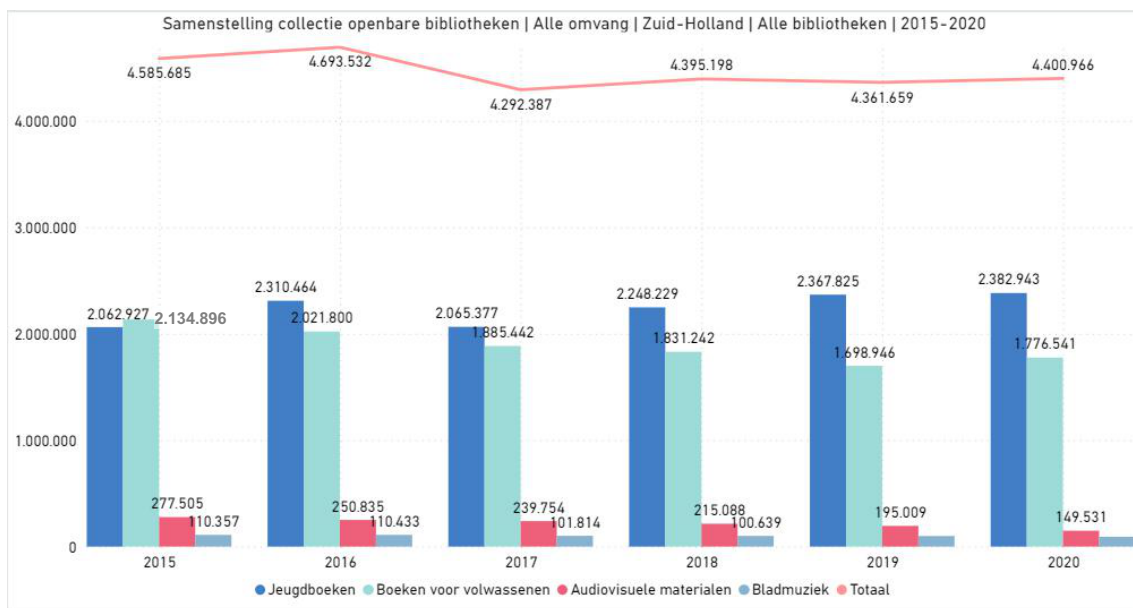
Collectie	Index collectie boeken Jeugd 2019-2020	Index collectie boeken Volwassenen 2019-2020
Totaal Nederland	100	99
Totaal Zuid-Holland	101	105*

Tabel 16: Collectie in Nederland en Zuid-Holland naar jeugd/volwassenen. Bron: Wsob-enquête.

* In het indexcijfer van de totale collectie in tabel 15 zitten niet alleen de jeugd en volwassen boeken, maar ook de audiovisuele materialen en bladmuziek. De audiovisuele materialen kennen een indexcijfer van 77, waardoor het indexcijfer van de totale collectie lager uitkomt dan het gemiddelde van de jeugd- en volwassen collectie.

Figuur 9. Aantal materialen in bezit, Nederland. Bron: Wsob-enquête

Figuur 10. Materialen in bezit, Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête.

9 Kernfuncties

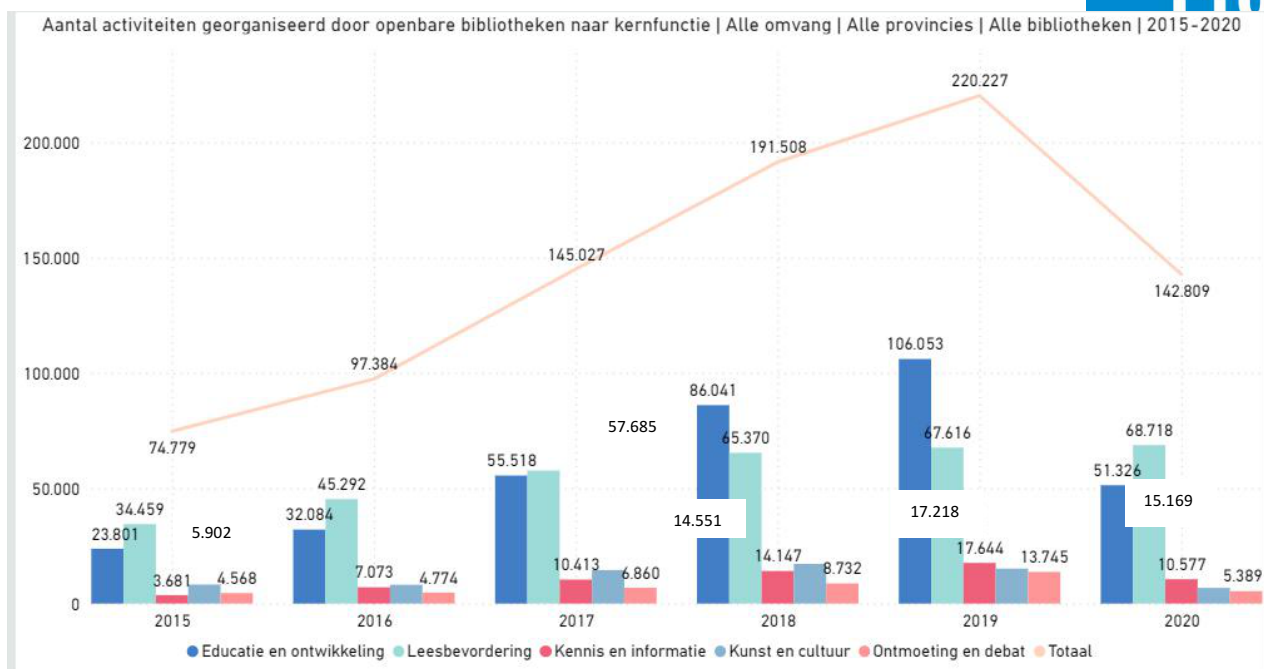
9.1 Totaal aantal activiteiten

Een kanttekening voor het aantal activiteiten is dat het monitoren van activiteiten nauwkeuriger wordt door de tijd heen. Daarnaast is de definitie van wat activiteiten precies zijn, verbreed. Ook zijn er verschillen tussen bibliotheken in hoe activiteiten gemonitord en gerapporteerd worden. Dit betekent dat we de cijfers hier met enig voorbehoud presenteren.

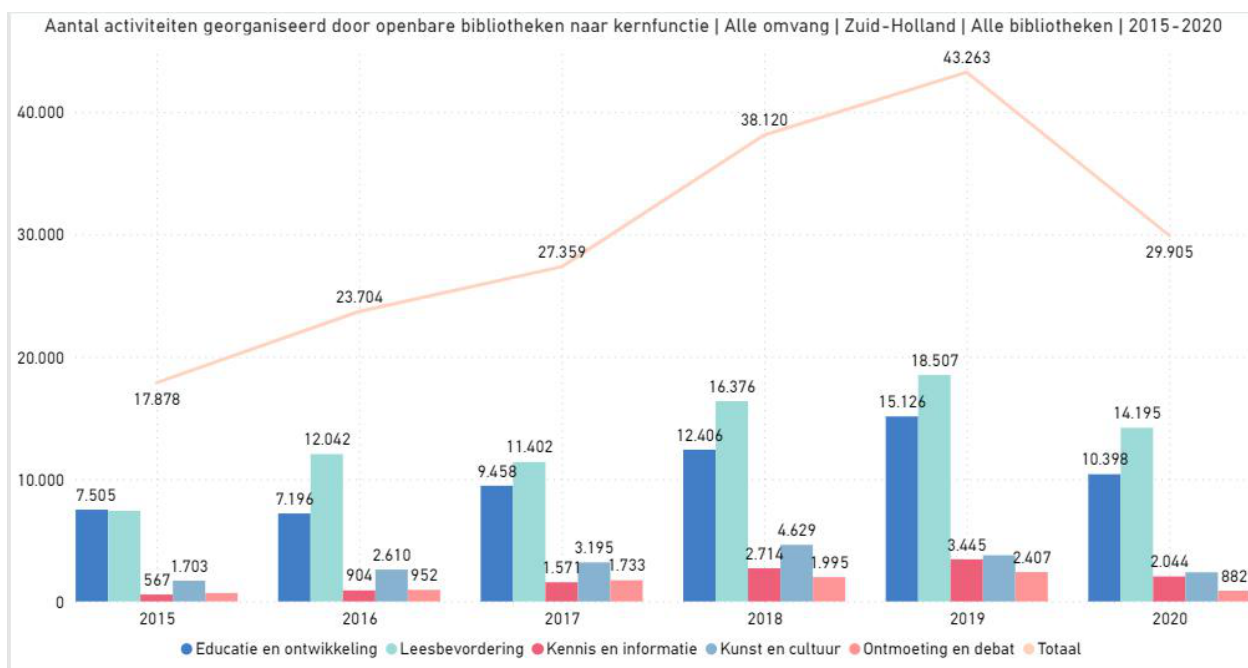
Door de sluiting van de bibliotheken in een deel van 2020, konden bibliotheken in dat jaar minder activiteiten organiseren. Dit zien we zowel in Nederland als in Zuid-Holland duidelijk terug: in Nederland daalde het aantal georganiseerde activiteiten met 35%, in Zuid-Holland met 31%. De daling in het aantal activiteiten is min of meer gelijk in het landelijk en het stedelijk gebied.

Activiteiten	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Totaal Nederland	77.814	97.384	145.027	191.508	220.227	142.809	65
Totaal Zuid-Holland	20.913	23.704	27.359	38.120	43.263	29.905	69
Landelijk gebied	5.565	4.956	6.815	11.067	13.107	9.346	71
Stedelijk gebied	15.348	18.748	20.544	27.043	30.156	20.559	68
Groot verzorgingsgebied	13.744	19.650	20.935	29.138	33.354	21.330	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	7.169	4.054	6.424	8.982	9.909	8.575	n.v.t.

Tabel 17: Activiteiten in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied. Bron: Wsob-enquête.

Figuur 11. Aantal activiteiten in Nederland. Bron: Wsob-enquête

Figuur 12. Aantal activiteiten in Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête

9.2 Aantal samenwerkingspartners in 2020

Bibliotheken is ook gevraagd met welke specifieke partners ze samenwerken. In de tabel hieronder zijn de samenwerkingspartners van basisbibliotheken in Zuid-Holland geclusterd naar enkele soorten (overheid, VVE, onderwijs, culturele instellingen, basisvaardigheden en overig). Deze vraag is in 2016 voor het eerst mee genomen, vandaar dat we een vergelijking maken vanaf 2016.

Alle 22 Zuid-Hollandse bibliotheken werkten in 2020 samen met de gemeente. We zien verder dat de 7 bibliotheken aangeven samen te werken met de provincie in 2020.

Bibliotheken in Zuid-Holland werken ook veelvuldig samen met het (voorschoolse) onderwijs, zoals de kinderopvang, het consultatiebureau, basisscholen en het vo. Samenwerking met een hogeschool en/of universiteit vindt in Zuid-Holland nog steeds nauwelijks plaats.

Kijken we naar culturele organisaties, dan werken bibliotheken vooral samen met theaters en musea (15 respectievelijk 12 Zuid-Hollandse bibliotheken).

Er wordt door veel bibliotheken samengewerkt met andere instellingen voor basisvaardigheden en non-formeel leren. Zo werken 16 tot 22 basisbibliotheken samen met Stichting Lezen en Schrijven, en/of aanbieders van Computercursussen en digitale geletterdheid en/of andere taalanbieders en/of vluchtelingenorganisaties. Maar ook met andere educatieve instellingen werken 14 van de bibliotheken in Zuid-Holland samen.

Overige partners waar een meerderheid van de bibliotheken mee samenwerkt zijn Jeugd en gezin (20 bibliotheken), maatschappelijke dienstverleners (19), zorginstellingen (19), financiële en juridische dienstverleners (17), en commerciële dienstverleners (16). Opvallend is dat in 2019 nog maar 5 bibliotheken aangaven samen te werken met commerciële dienstverleners, terwijl dat er in 2020 16 zijn.

Bij 6 bibliotheken in Zuid-Holland is er sprake van een bestuurlijke samenwerking.

Aantal ZH bibliotheken dat samenwerkt met:	2016 N=23	2017 N=23	2018 N=23	2019 N=23	2020 N=22
Overheid					
Gemeente	23	23	22	22	22
Provincie	5	6	9	9	7
VVE					
Kinderopvang	19	19	21	21	21
Consultatiebureau	15	15	14	16	18
Onderwijs					
Basisschool	20	22	23	23	22
VO	15	17	20	20	17
ROC beroepsonderwijs	11	9	10	14	9
Hogeschool	2	3	3	2	3
Universiteit	1	1	2	2	1
Culturele instellingen					
Theater	14	12	13	15	15
Museum	13	12	12	15	12
Archief	11	8	10	9	7
Kunstuitleen	6	6	5	4	5
VVV	6	8	4	6	6
Schouwburg	3	4	3	6	6
Bioscoop	3	2	2	1	4
Filmhuis	5	4	2	3	4
Basisvaardigheden en non-formeel leren					
Stichting Lezen en Schrijven	21	22	23	22	19
Andere taalaanbieders	19	20	19	20	18
Computercursussen en digitale geletterdheid	20	18	16	19	18
Vluchtelingenorganisaties	18	17	16	18	16
Andere educatieve instellingen	13	17	16	14	14
Overige instellingen					
Jeugd en gezin	18	19	17	20	20
Maatschappelijke dienstverleners	16	15	16	16	19
Organisaties gericht op persoonlijke ontwikkeling, ontmoeting, vrijetijdsbesteding en creativiteit	12	16	16	17	14
Zorginstellingen	14	14	14	14	19
Financiële en juridische dienstverleners	10	12	13	17	17
Werk en Inkomen	9	10	13	11	11
Commerciële dienstverleners	6	6	6	5	16??
Andere bibliotheek	nvt	nvt	nvt	14	13
Bestuurlijke samenwerking	nvt	3	2	6	6

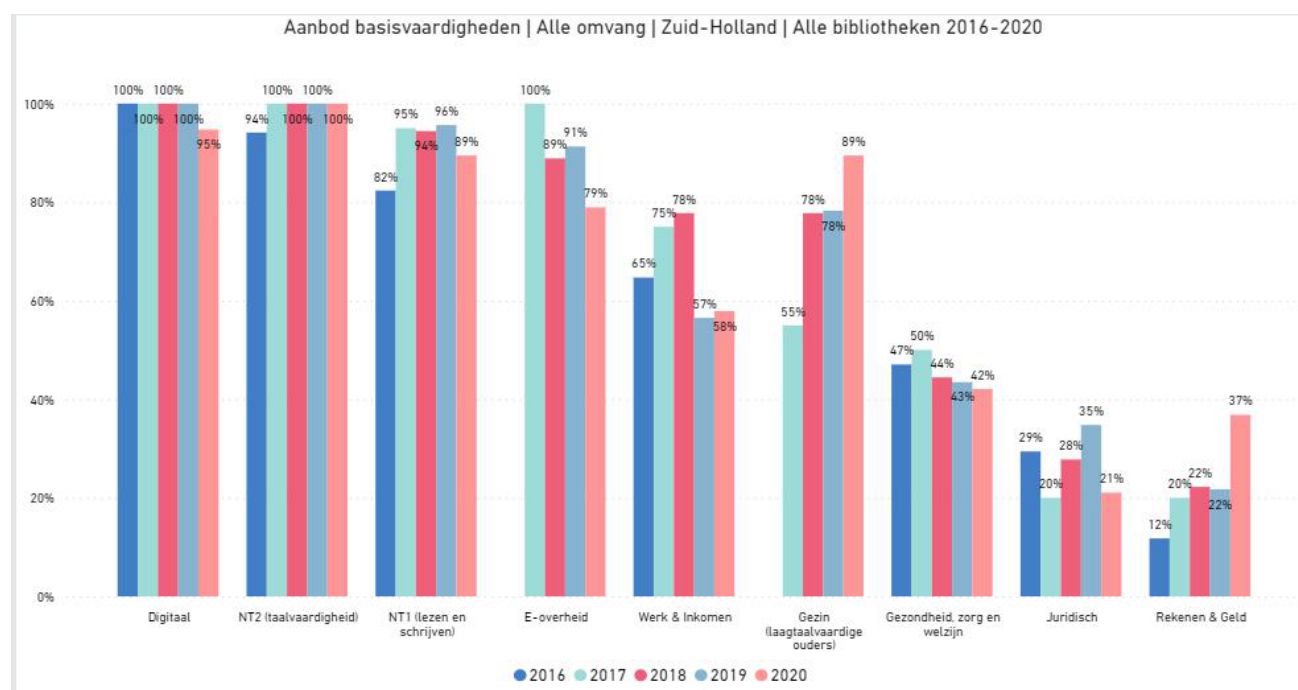
Tabel 23: Aantal bibliotheken dat in 2020 samenwerkt met genoemde partners. Bron: Wsob-enquête.

Naast de Wsob-vragenlijst krijgen bibliotheken ook andere vragenlijsten voorgelegd, die dieper ingaan op een thema. Zo is er bijvoorbeeld een vragenlijst specifiek over VVE, een vragenlijst over de samenwerking met het primair onderwijs en een vragenlijst over basisvaardigheden voor volwassenen. In de navolgende paragrafen gaan we hier dieper op in.

9.3 Verdieping op basisvaardigheden voor volwassenen

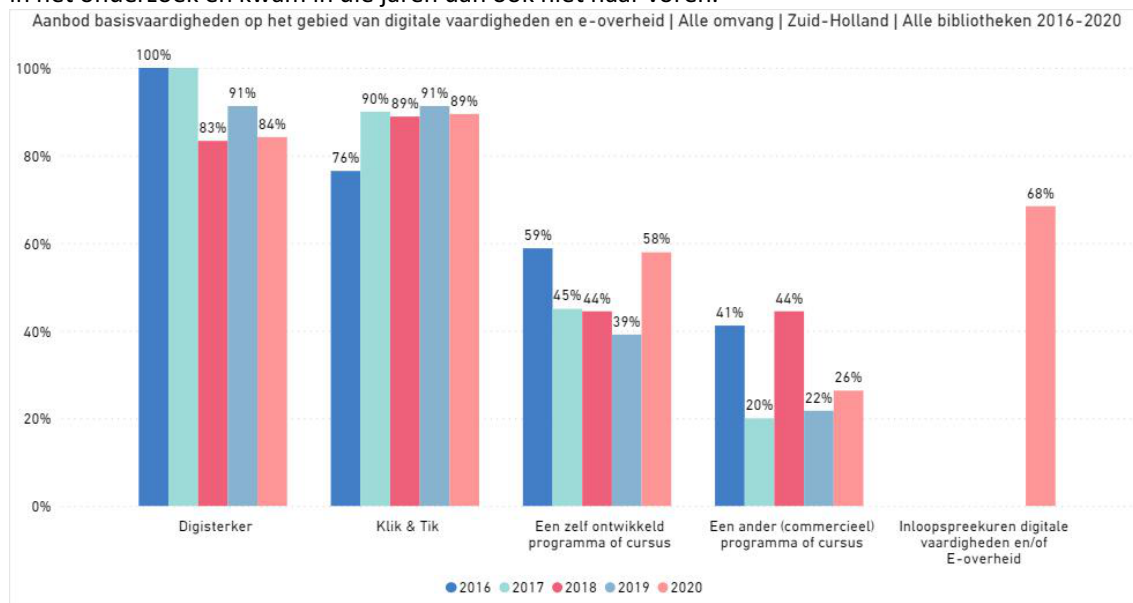
21 Zuid-Hollandse bibliotheken hebben de vragenlijst over basisvaardigheden voor volwassenen over 2020 ingevuld. Zij geven allemaal aan diensten aan te bieden op het gebied van NT2. Bijna alle bibliotheken bieden digitale diensten voor volwassenen op het gebied van basisvaardigheden en diensten voor de doelgroep NT1. Ook diensten voor gezinnen met laagtaalvaardige ouders zien we veel terugkomen, en ook meer dan in 2019. Een andere dienst die we vaker dan in 2019 terugzien, is aanbod op het gebied van rekenen en geld, al wordt dit wel door minder bibliotheken aangeboden dan de andere diensten op het gebied van basisvaardigheden voor volwassenen. Op het gebied van laagtaalvaardige gezinnen, rekenen en geld heeft Probiblio in 2020 samen met de bibliotheken flink ingezet.

Bij de juridische dienstverlening zien we een daling ten opzichte van 2019. Dit kan ermee te maken hebben dat dit vooral spreekuren betreft, en deze in 2020 vanwege corona wat minder vaak doorgang hebben gevonden.

Grafiek 13: Percentage bibliotheken dat diensten aanbiedt op basisvaardigheden.
Bron: Vragenlijst dienstverlening rondom basisvaardigheden voor volwassenen.

Hiervoor zagen we dat veel Zuid-Hollandse bibliotheken digitale diensten en diensten op het gebied van E-overheid aanbieden voor volwassenen. Dit betreft dan vooral ‘digitsterker’ en ‘Klik en Tik’ (beiden aangeboden door ongeveer 85% van de bibliotheken). Tweederde geeft aan inloopspreekuren aan te bieden voor digitale vaardigheden en/of de e-overheid. Hieronder valt onder andere de dienstverlening van het IDO. De laatste was in eerdere jaren nog niet meegenomen in het onderzoek en kwam in die jaren dan ook niet naar voren.

Grafiek 14: Aangeboden digitale en E-overheid diensten in Zuid-Holland. Bron: Vragenlijst dienstverlening rondom basisvaardigheden voor volwassenen.

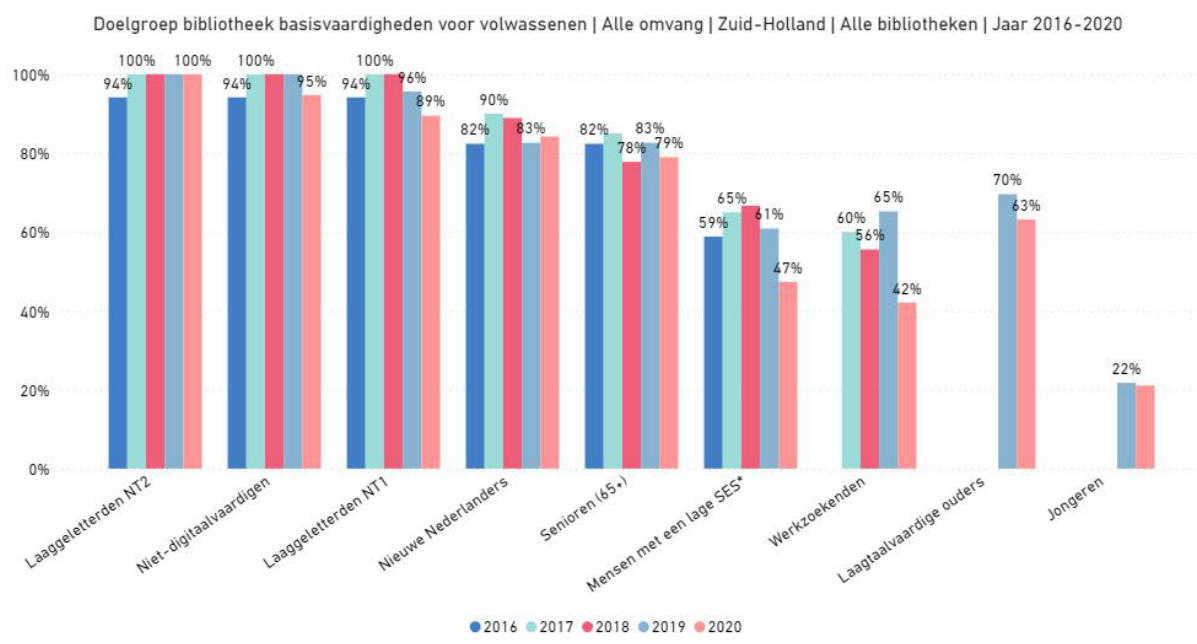
Wanneer we dieper ingaan op het aanbod Digisterker en Klik en Tik, dan zien we dat Klik en Tik zowel in geheel Nederland als in Zuid-Holland vaker is aangeboden dan Digisterker. De ervaring leert dat het programma Klik en Tik wat makkelijker te gebruiken is voor alle digimaatjes en daarnaast omvat het veel meer programma's dan Digisterker. Een aantal bibliotheken is er heel goed in geslaagd om juist in corona-tijd het digitale aanbod goed onder de aandacht te brengen.

Klik en Tik trekt ook beduidend meer deelnemers per locatie, in Zuid-Holland nog iets meer dan in Nederland. De inschatting is dat de ZH-bibliotheken actieve aanbieders zijn en beter in hun netwerk zitten.

Digitale vaardigheden 2020	Aantal locaties	Aantal cursisten	Gemiddeld aantal cursisten per locatie
Klik en Tik			
Totaal Nederland	456	5.814	12,8
Totaal Zuid-Holland	77	1.108	14,4
Digisterker			
Totaal Nederland	322	1.581	4,9
Totaal Zuid-Holland	47	382	8,1

Tabel 24: Verdieping Klik en Tik en Digisterker. Bron: Vragenlijst dienstverlening rondom basisvaardigheden voor volwassenen.

Hieronder is te zien op welke doelgroepen bibliotheken zich richten met hun dienstverlening op het gebied van basisvaardigheden. Bijna alle bibliotheken geven sinds 2016 aan zich te richten op NT1 en NT2 laaggeletterden en op niet-digitaalvaardigen. Ook nieuwe Nederlanders en senioren worden veelvuldig genoemd.

Grafiek 15: Percentage Zuid-Hollandse bibliotheken dat zich richt op specifieke doelgroepen.
Bron: vragenlijst dienstverlening rondom basisvaardigheden voor volwassenen.

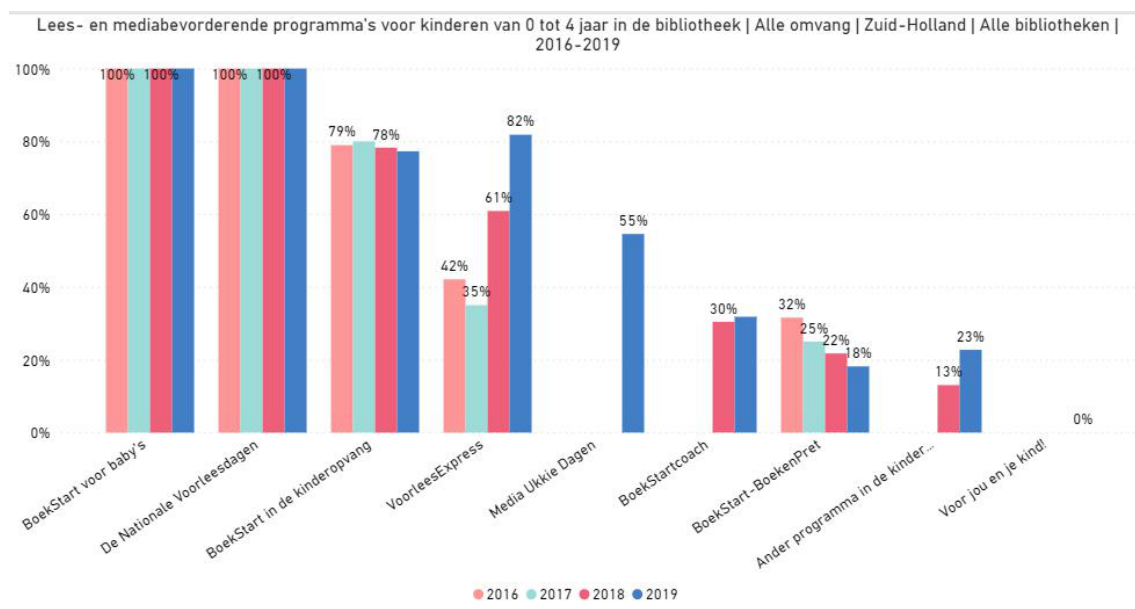
9.4 Verdieping op aanbod VVE

De cijfers met betrekking tot het aanbod VVE van de Zuid-Hollandse bibliotheken over 2020 zijn ten tijde van het schrijven van de rapportage nog niet gepubliceerd. De meest recente gegevens uit deze paragraaf zijn de gegevens uit 2019.

Bibliotheken bieden verschillende leesbevorderende activiteiten en programma's voor kinderen van 0 tot 4 jaar zoals te zien is in de grafiek hieronder. De specifieke vragenlijst over VVE-dienstverlening is over 2019 ingevuld door 22 Zuid-Hollandse bibliotheken.

Deze bibliotheken bieden allemaal BoekStart voor baby's en de Nationale Voorleesdagen aan. Ook BoekStart in de Kinderopvang wordt veel aangeboden, door 17 van de 22 bibliotheken.

VoorleesExpress wordt in 2019 door meer bibliotheken aangeboden dan in eerdere jaren, namelijk door 82% van de bibliotheken. BoekStartcoach wordt aangeboden door 32% van bibliotheken.

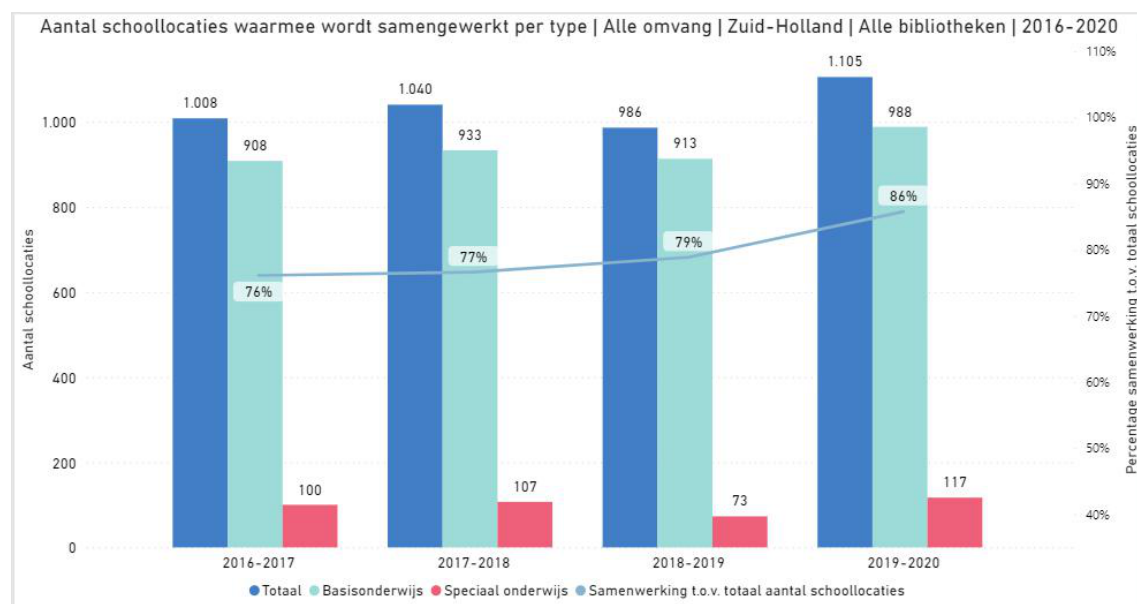
Figuur 16: bibliotheken dat diensten aanbiedt voor 0- t/m 4-jarigen. Bron: Vragenlijst dienstverlening VVE.

9.5 Verdieping op de samenwerking met het PO

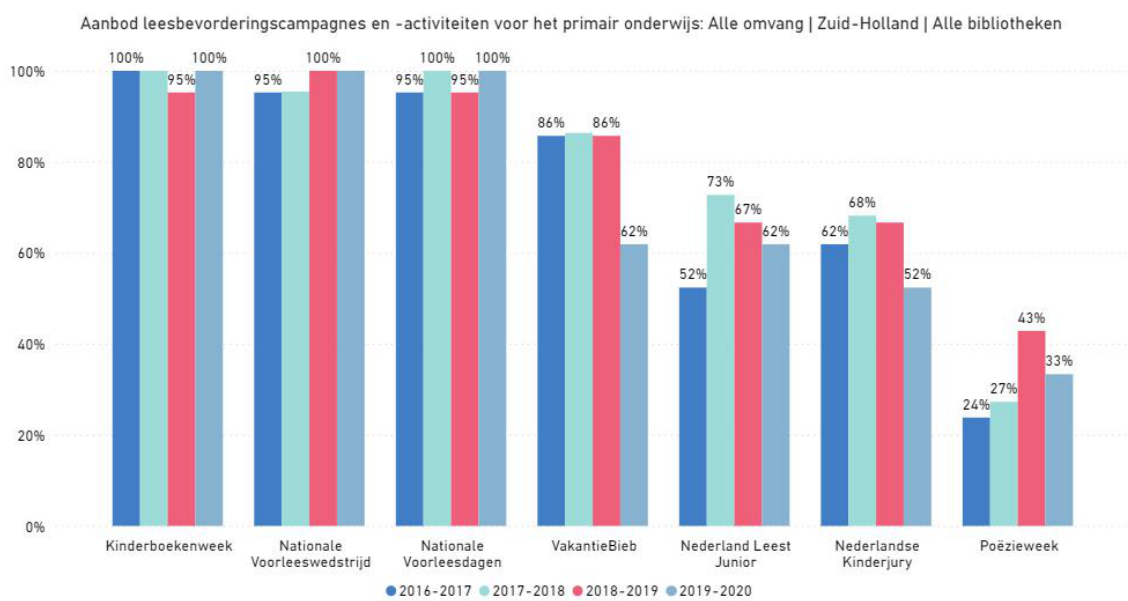
Ook de gegevens over het schooljaar 2020/2021 over de samenwerking met het PO zijn nog niet beschikbaar bij het schrijven van deze rapportage. De onderstaande cijfers hebben betrekking op de jaren tot het schooljaar 2019-2020.

De vragenlijst gericht op de samenwerking met het primair onderwijs is over 2019/2020 ingevuld door 22 Zuid-Hollandse bibliotheken.

Bibliotheken werken met steeds meer schoollocaties in het PO samen: in 2016/2017 was dit nog met 76% van de locaties, in 2019/2020 ligt dit op 86%. De grootste stijging vond plaats in het schooljaar 2019/2020.

Alle bibliotheken geven aan dat ze in het kader van de samenwerking met het PO meedoen aan de nationale voorleeswedstrijd, de Kinderboekenweek en de nationale voorleesdagen. De Vakantiebib, Nederland leest Junior en de Nederlandse Kinderjury worden genoemd door de helft tot 60% van de bibliotheken. De poëzieweek door één op de drie.

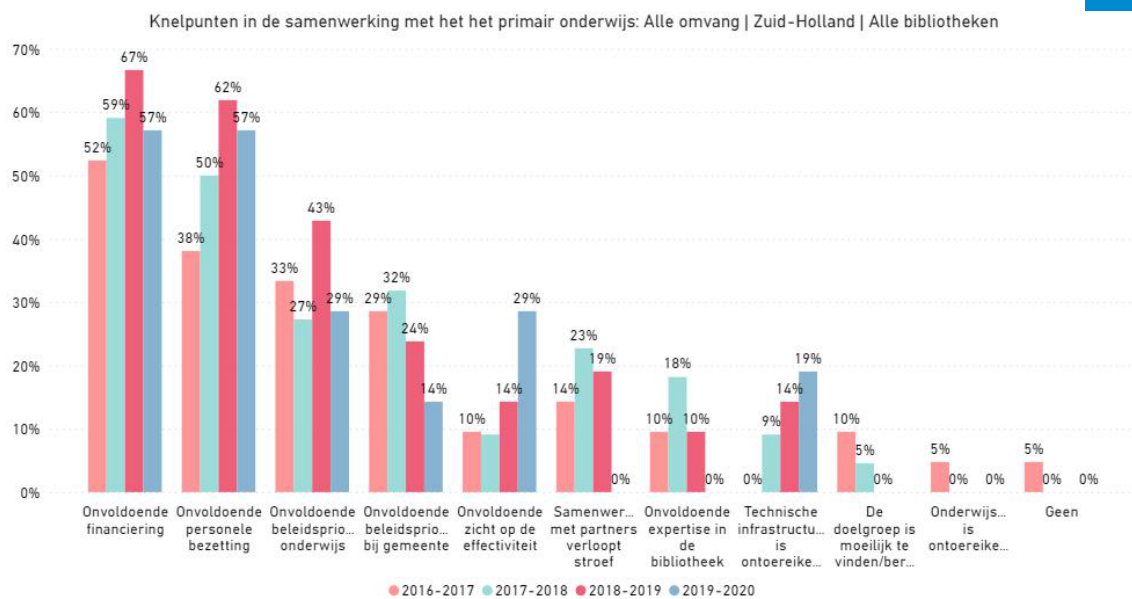

Figuur 17: % bibliotheken dat diensten aanbiedt voor 4- t/m 12-jarigen. Bron: vragenlijst dienstverlening PO.

* In voorgaande jaren werd gekeken naar kalenderjaar. Vanaf 2018 wordt gekeken naar schooljaar

De meest voorkomende knelpunten waar bibliotheken tegenaan lopen bij de samenwerking met het primair onderwijs zijn onvoldoende financiering (57%), onvoldoende personele bezetting binnen de bibliotheek (57%), onvoldoende beleidsprioriteit bij het onderwijs (29%) en onvoldoende zicht op de effectiviteit (29%).

We zien dat bepaalde knelpunten nu minder genoemd worden dan in eerdere jaren, namelijk dat het onderwerp onvoldoende prioriteit heeft bij de gemeente, dat de samenwerking stroef verloopt en dat er onvoldoende expertise aanwezig is in de bibliotheek.

Figuur 18: knelpunten in de samenwerking met het primair onderwijs. Bron: vragenlijst dienstverlening PO.

10 Bedrijfsvoering

10.1 Aantal medewerkers in loondienst

In Nederland en in Zuid-Holland is het aantal medewerkers in 2020 nagenoeg gelijk aan 2019.

In de Zuid-Hollandse bibliotheken werkten in 2020 1.415 vaste medewerkers; dit is een afname van 3% ten opzichte van 2019. In het landelijk gebied zien we een lichte stijging van het aantal medewerkers, in het stedelijk gebied een lichte daling.

Geslacht

Het aantal vrouwen dat werkt bij bibliotheken is nog altijd veel hoger dan het aantal mannen: net als in vorige jaren is 86% van alle medewerkers in loondienst in Zuid-Holland vrouw. We zien de lichte daling van het aantal medewerkers in Zuid-Holland ten opzichte van 2019 zowel terug onder vrouwen als onder mannen.

Hiervoor constateerden we dat het aantal medewerkers in het landelijk gebied iets is gestegen. Dit geldt in iets meerdere mate voor mannen (index 124) dan voor vrouwen (index 101). Binnen het stedelijk gebied zien we zowel onder mannen als onder vrouwen een daling in het aantal medewerkers. De verhouding man/vrouw blijft over de jaren wel min of meer gelijk.

Leeftijd

Bibliotheken kennen nog altijd een relatief oud medewerkersbestand: in 2020 is 54% van de medewerkers in loondienst in Zuid-Holland 50 jaar of ouder. Toch zien we dat dit percentage wel iets afneemt: in 2019 was dit nog 58%.

Hoewel oudere medewerkers dus nog altijd het grootste deel van het medewerkersbestand vormen, toch zien we, als we kijken naar de tendens vanaf 2019 dat de groepen 50-59 en 60+ zijn afgenomen in omvang en de overige groepen zijn toegenomen.

Aantal medewerkers	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Totaal Nederland	6.813	6.639	6.598	6.743	6.908	6.851	99
Totaal Zuid-Holland	1.362	1.349	1.378	1.428	1.463	1.415	97
Landelijk gebied	384	378	367	401	404	416	103
Stedelijk gebied	978	971	1.011	1.027	1.059	999	94
Groot verzorgingsgebied	1.097	1.077	1.093	1.144	1.170	1.161	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	265	272	285	284	293	254	n.v.t.

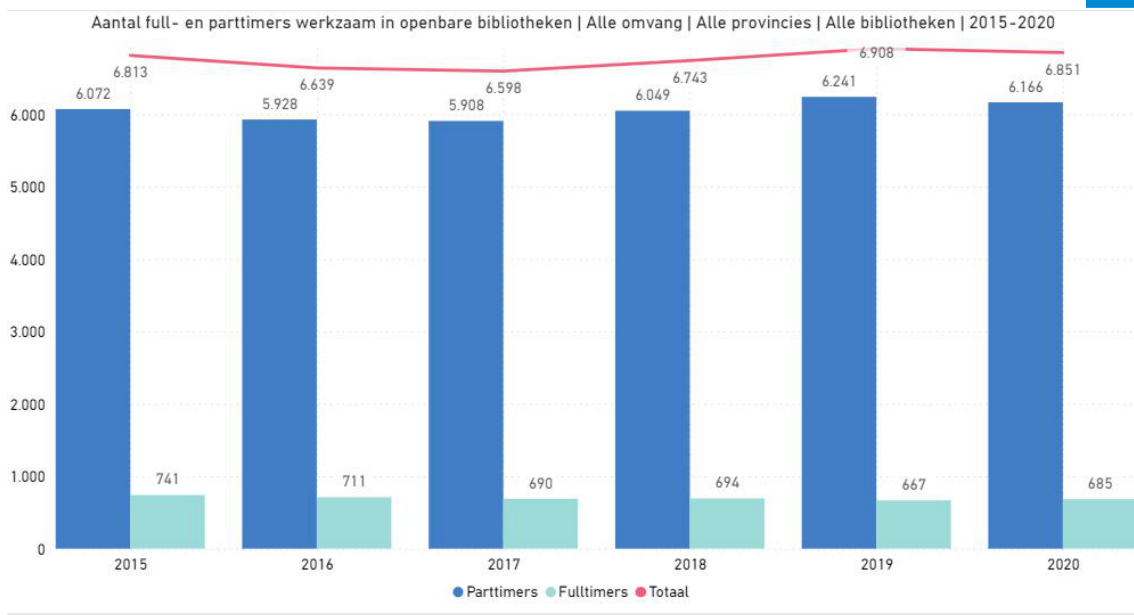
Tabel 25. Aantal medewerkers in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied. Bron: Wsob-enquête.

Medewerkers naar geslacht	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Totaal Nederland							
Man	981	1.024	1.065	1.087	1.103	1.089	99
Vrouw	5.471	5.553	5.533	5.656	5.805	5.762	99
Totaal Zuid-Holland							
Man	185	192	194	199	204	199	98
Vrouw	1.145	1.157	1.184	1.229	1.259	1.216	97
Landelijk gebied							
Man	36	34	31	37	34	42	124
Vrouw	347	344	336	364	370	374	101
Stedelijk gebied							
Man	149	158	163	162	170	157	92
Vrouw	798	813	848	865	889	842	95
Groot verzorgingsgebied							
Man	158	169	169	173	176	175	n.v.t.
Vrouw	908	908	924	971	994	986	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied							
Man	27	23	25	26	28	24	n.v.t.
Vrouw	237	249	260	258	265	230	n.v.t.

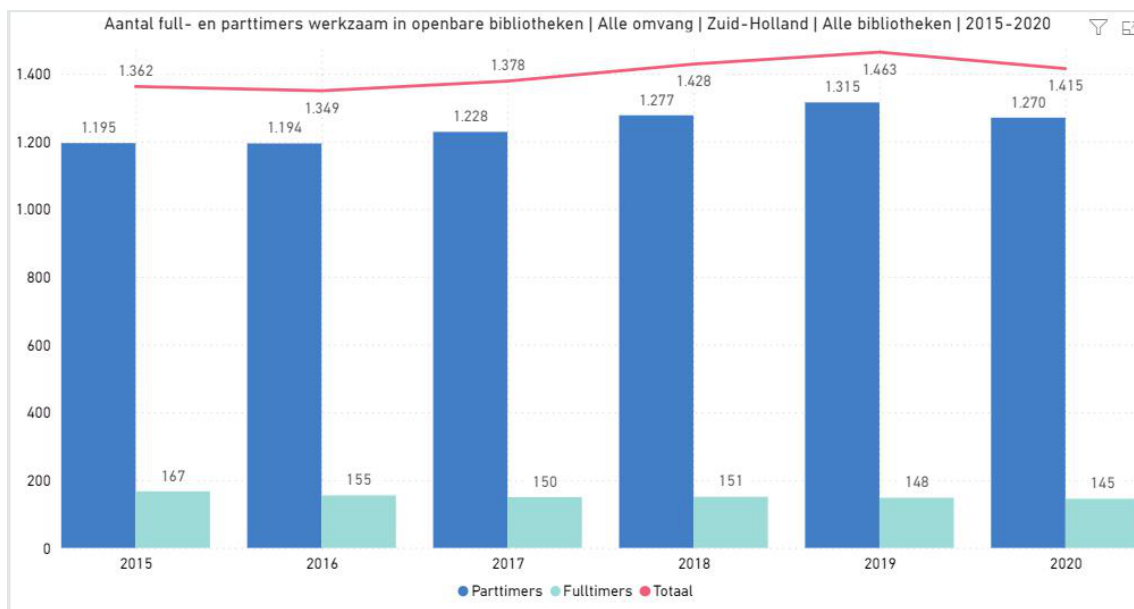
Tabel 26. Aantal medewerkers naar geslacht. Bron: Wsob-enquête.

Medewerkers Zuid-Holland naar leeftijd	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Onder 20	41	46	45	47	35	40	114
20 tot 30	83	84	80	104	105	110	105
30 tot 40	141	153	167	185	186	199	107
40 tot 50	240	234	266	275	283	302	107
50 tot 60	590	569	524	501	499	483	97
60 en ouder	232	263	296	316	355	281	79

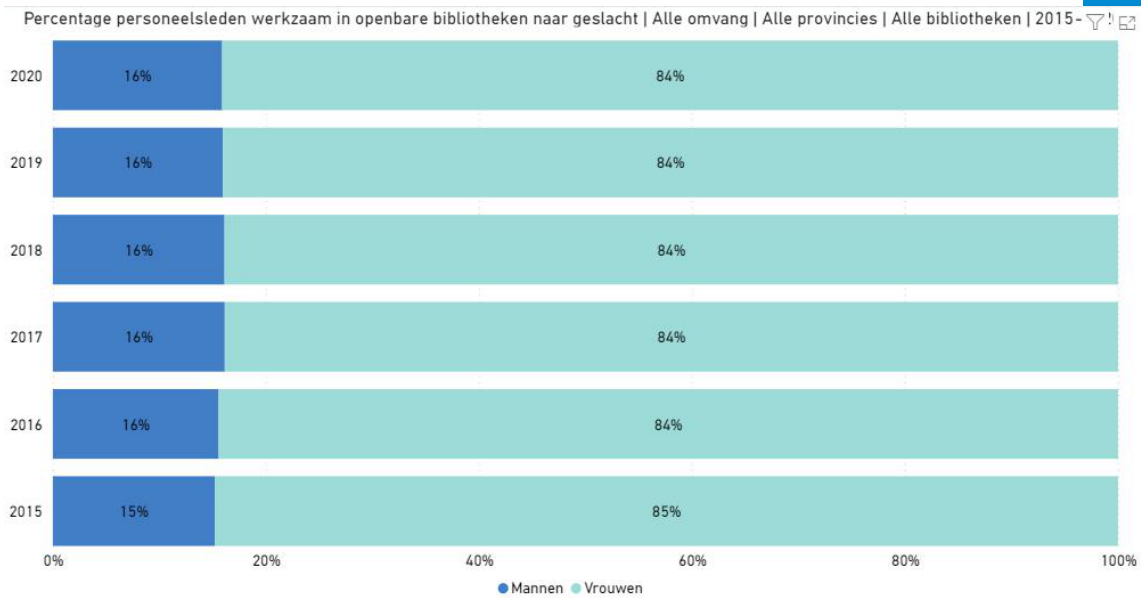
Tabel 27. Aantal medewerkers naar leeftijd. Bron: Wsob-enquête.

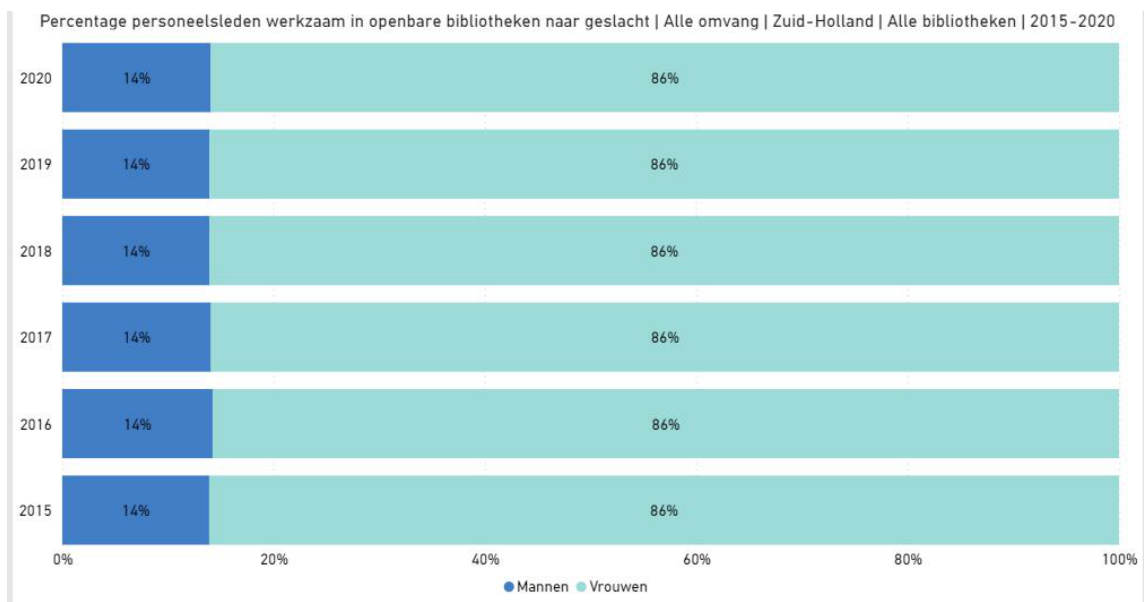
Figuur 19. Aantal medewerkers in Nederland. Bron: Wsob-enquête.

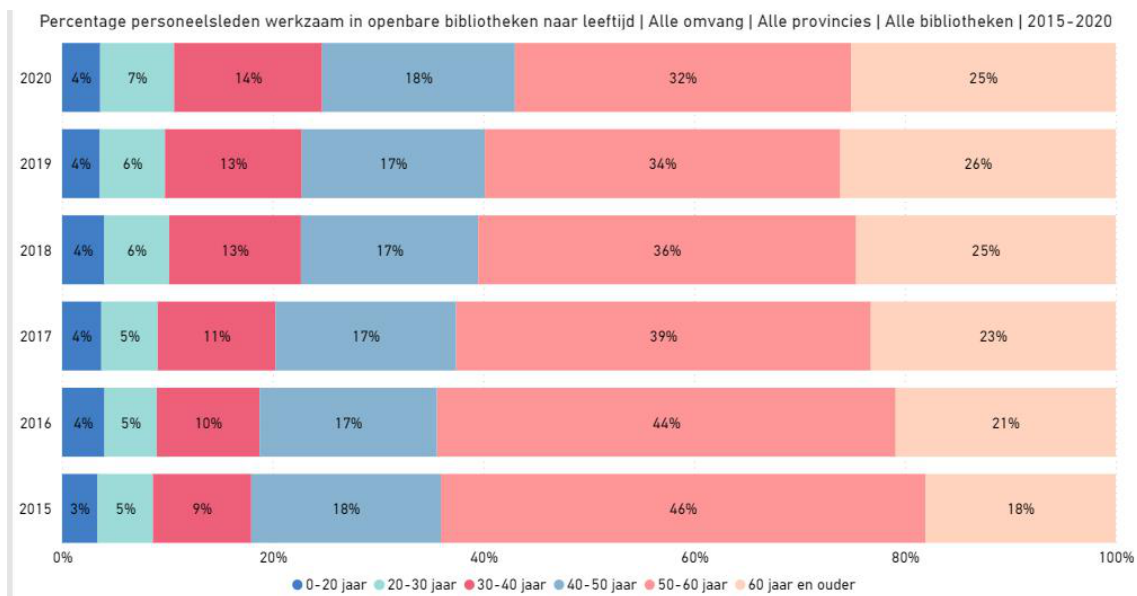
Figuur 20. Aantal medewerkers in Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête.

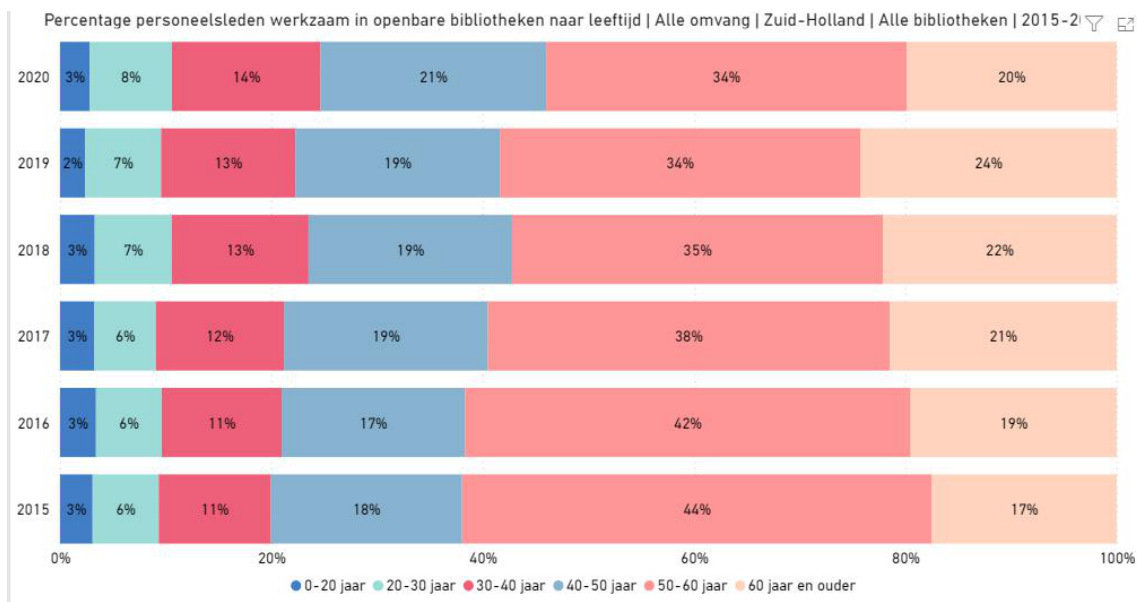
Figuur 21. Aantal medewerkers, opgesplitst naar mannen en vrouwen in Nederland. Bron: Wsob-enquête.

Figuur 22. Aantal medewerkers, opgesplitst naar mannen en vrouwen Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête

Figuur 23. Aantal medewerkers naar leeftijd in Nederland. Bron: Wsob-enquête.

Figuur 24. Aantal medewerkers naar leeftijd in Nederland. Bron: Wsob-enquête.

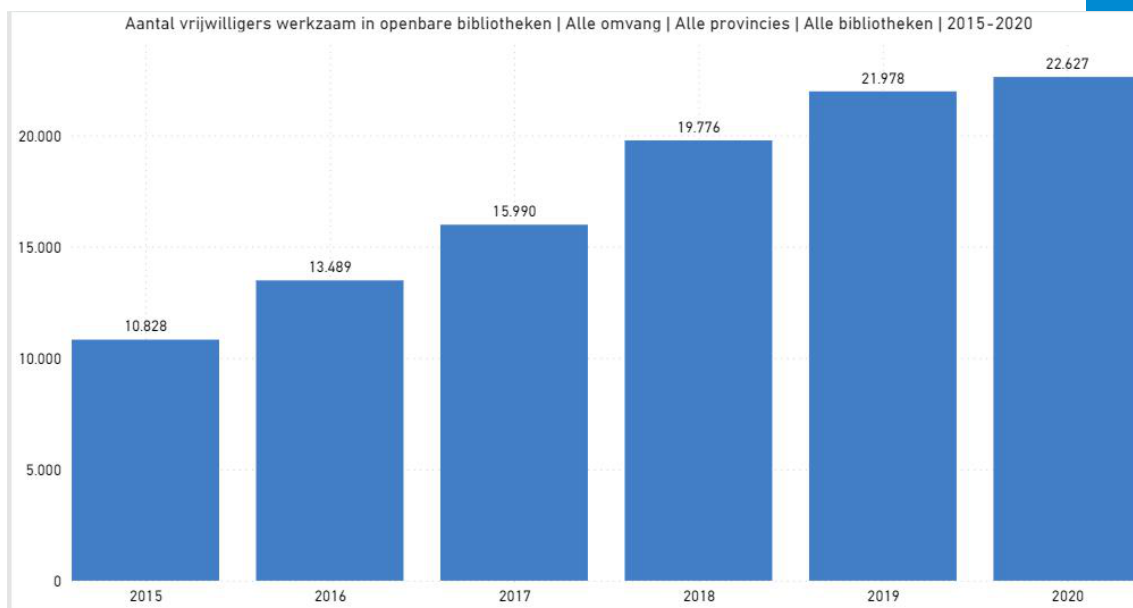
10.2 Aantal vrijwilligers

In 2020 werkten in de Zuid-Hollandse bibliotheken 5.350 vrijwilligers. Het aantal vrijwilligers dat werkzaam is in de bibliotheek, is tussen 2019 en 2020 stabiel gebleven, zowel in Zuid-Holland als in Nederland als geheel. Dit zien we in Zuid-Holland terug in zowel het landelijk als het stedelijk gebied.

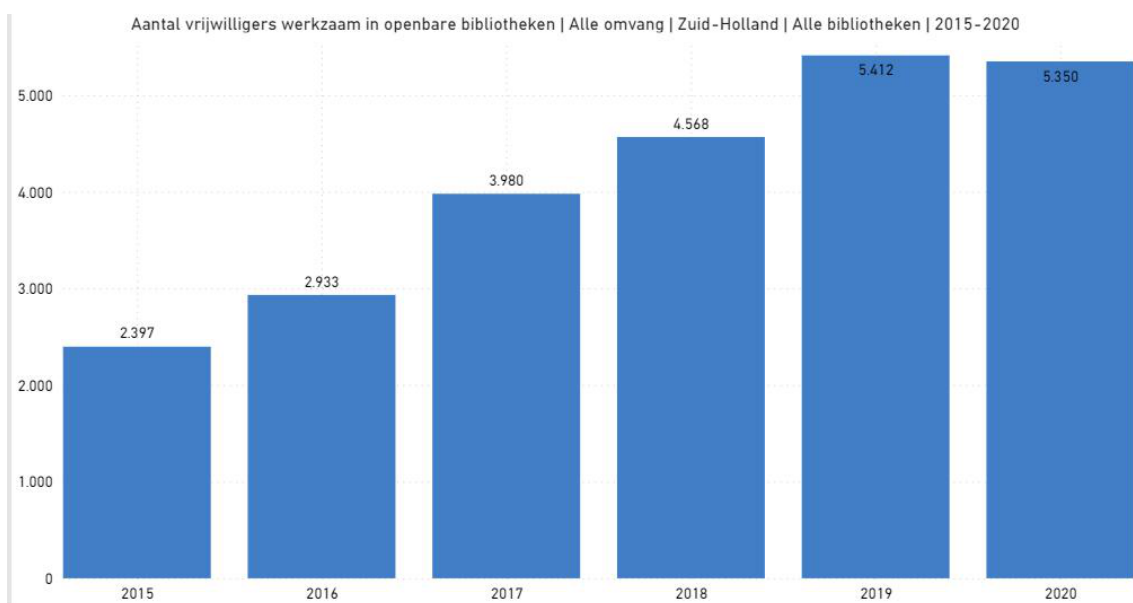
In 2020 werkten er in de Zuid-Hollandse bibliotheken 3,78 keer zoveel vrijwilligers als vaste medewerkers (een kanttekening hierbij is dat de gemiddelde vaste medewerker meer uren maakt dan de gemiddelde vrijwilliger).

Aantal vrijwilligers	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Totaal Nederland	10.828	13.489	15.990	19.776	21.978	22.627	103
Totaal Zuid-Holland	2.397	2.933	3.980	4.568	5.412	5.350	99
Landelijk gebied	1.225	1.428	2.090	2.327	2.533	2.430	96
Stedelijk gebied	1.172	1.505	1.890	2.241	2.879	2.920	101
Groot verzorgingsgebied	1.693	2.047	2.734	3.262	3.944	4.173	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	704	886	1.246	1.306	1.468	1.177	n.v.t.

Tabel 28. Aantal vrijwilligers in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied. Bron: Wsob-enquête.

Figuur 25. Aantal vrijwilligers in Nederland. Bron: Wsob-enquête

Figuur 26. Aantal vrijwilligers in Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête.

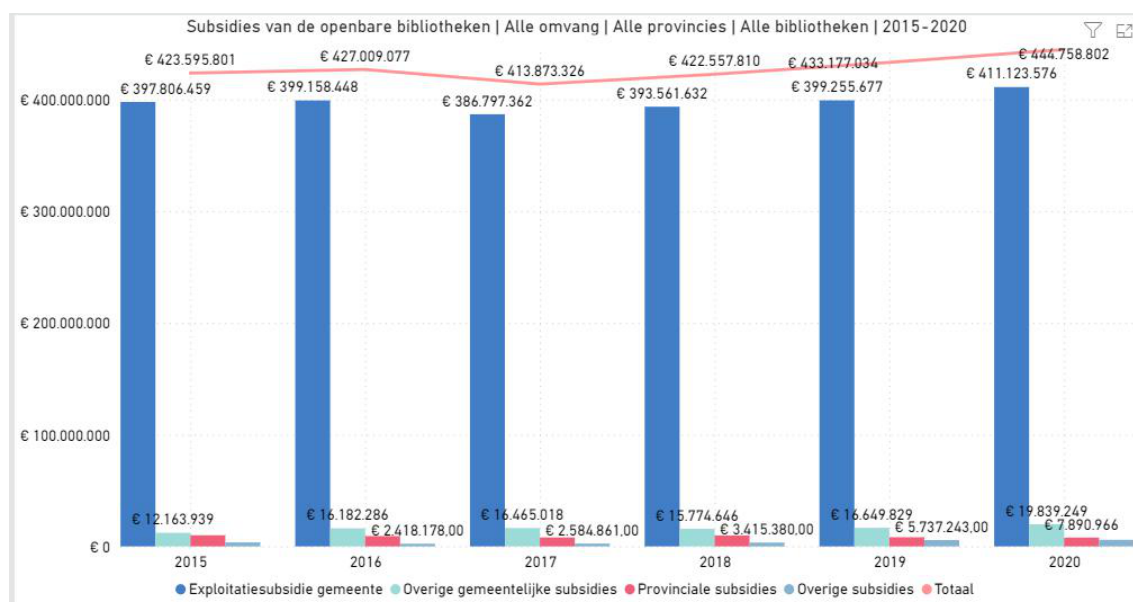
10.3 Baten en lasten

10.3.1 Subsidie

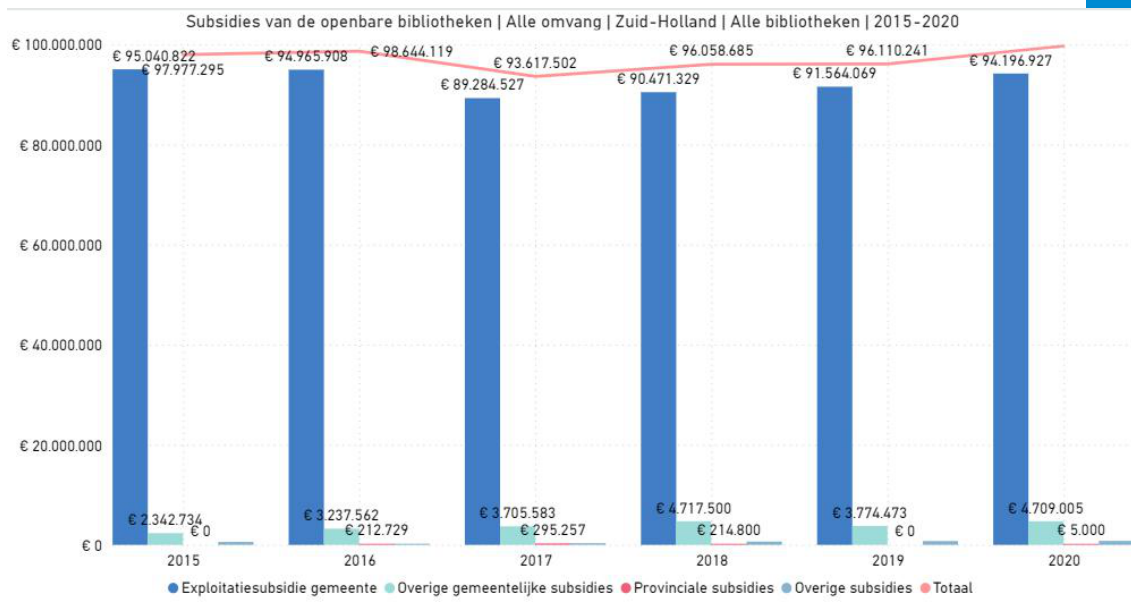
Subsidies zijn de belangrijkste bron van inkomsten van bibliotheken. In de Wsob-enquête wordt de subsidie per basisbibliotheek uitgesplitst naar ‘exploitatie subsidie gemeente’, ‘overige gemeentelijke subsidies’, ‘provinciale subsidie aan de basisbibliotheeken’ (de subsidie van de provincie aan de POI zit hier niet bij) en ‘overige subsidie’. De (index)cijfers in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op deze totale subsidiebedragen.

In Nederland als totaal is de totale subsidie voor bibliotheken in 2020 iets toegenomen ten opzichte van 2019, dit zien we ook in Zuid-Holland naar voren komen. Dit zal te maken hebben met een combinatie van factoren, zoals een toename van gemeentelijke subsidie, maar ook de gelden voor de ondersteuning bij de belastingaangifte/IDO en bijvoorbeeld een toename van subsidies vanwege de verbreding van de bibliotheek. Dit is echter niet met zekerheid aan te geven.

In Zuid-Holland zien we deze lichte stijging zowel terug bij bibliotheken in het landelijk als in het stedelijk gebied.

Figuur 27. Totale subsidie Nederland. Bron: Wsob-enquête.

Figuur 28. Totale subsidie Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête.

Subsidie x 1 mln	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index '19-'20
Totaal Nederland	€ 424	€ 427	€ 414	€ 423	€ 433	€ 445	103
Totaal Zuid-Holland	€ 98	€ 99	€ 94	€ 96	€ 96	€ 100	104
Landelijk gebied	€ 24	€ 24	€ 24	€ 24	€ 24	€ 25	102
Stedelijk gebied	€ 74	€ 75	€ 70	€ 72	€ 72	€ 75	104
Groot verzorgingsgebied	€ 81	€ 83	€ 80	€ 82	€ 82	€ 81	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	€ 17	€ 16	€ 14	€ 14	€ 15	€ 14	n.v.t.

Tabel 29 Subsidie in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied in afgeronde bedragen. De indexcijfers zijn berekend over de onafgeronde bedragen. Bron: Wsob-enquête. In deze indexcijfers zijn de kosten t.o.v. 2019 niet meegenomen

10.3.2 Totale subsidie per inwoner

De totale subsidie (gemeentelijk + overig) per inwoner ligt in totaal Nederland in 2020 gemiddeld op € 25,64 per inwoner. De subsidie per inwoner voor de Zuid-Hollandse bibliotheken ligt daar met € 27,05 wat boven. Ten opzichte van 2019 is de subsidie per inwoner in Nederland en in Zuid-Holland licht gestegen.

Binnen Zuid-Holland is de totale subsidie per inwoner in het landelijk gebied duidelijk lager (€ 19,52) dan in het stedelijk gebied (€ 30,95). Ook voor bibliotheken met een klein verzorgingsgebied ligt de subsidie per inwoner lager (€ 23,33) dan voor bibliotheken met een groot verzorgingsgebied (€ 27,77).

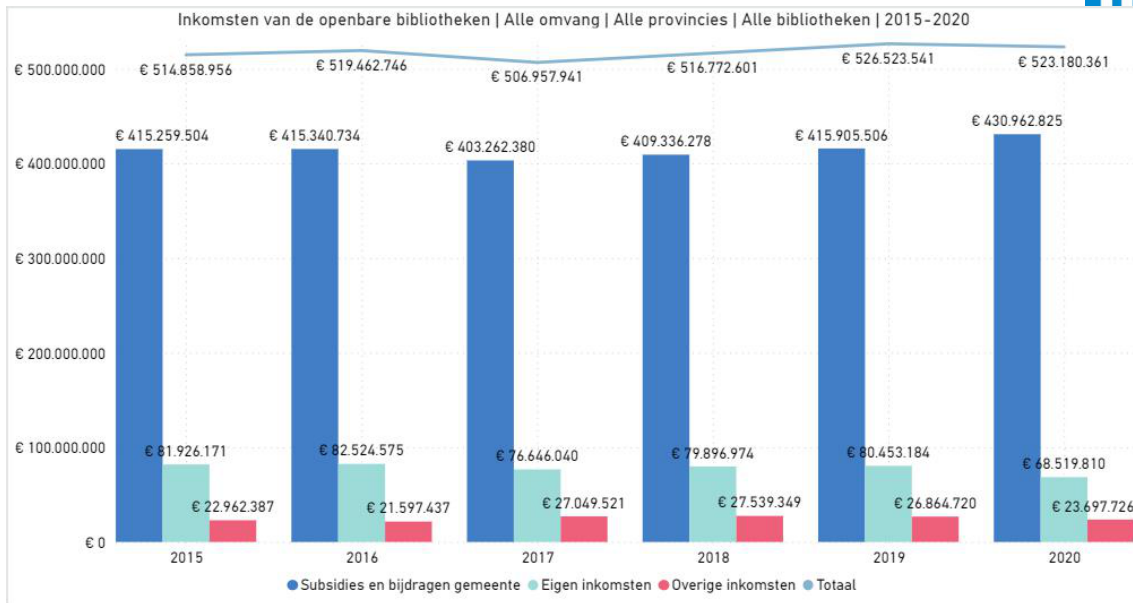
Totale subsidie per inwoner	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index 2019-2020
Totaal Nederland	€ 25,18	€ 25,27	€ 24,33	€ 24,74	€ 25,19	€ 25,64	102
Totaal Zuid-Holland	€ 27,48	€ 27,48	€ 26,03	€ 26,33	€ 26,32	€ 27,05	103
Landelijk gebied	€ 19,12	€ 18,94	€ 19,36	€ 19,14	€ 19,16	€ 19,52	102
Stedelijk gebied	€ 31,92	€ 32,01	€ 29,49	€ 28,60	€ 30,03	€ 30,95	103
Groot verzorgingsgebied	€ 28,14	€ 28,55	€ 27,35	€ 27,77	€ 27,81	€ 27,77	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	€ 24,66	€ 22,91	€ 20,48	€ 20,31	€ 20,21	€ 23,33	n.v.t.

Tabel 30: Totale subsidie per inwoner. Bron: Wsob-enquête.

10.3.3 Totale inkomsten

Voor de totale inkomsten, inclusief subsidies zien we een zelfde trend als voor subsidies.

In Zuid-Holland zijn de totale inkomsten voor de bibliotheken in 2020 iets toegenomen ten opzichte van het voorgaande jaar. Deze toename zien we terug in het stedelijk gebied, in het landelijk gebied is het inkomstenniveau gelijk gebleven aan 2019.

Figuur 29. Totale inkomsten Nederland. Bron: Wsob-enquête.

Figuur 30. Totale inkomsten Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête.

Inkomsten x 1 mln	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index '19-'20
Totaal Nederland	€ 515	€ 519	€ 507	€ 517	€ 527	€ 523	99
Totaal Zuid-Holland	€ 116	€ 115	€ 111	€ 114	€ 114	€ 116	102
Landelijk gebied	€ 30	€ 28	€ 29	€ 30	€ 30	€ 30	100
Stedelijk gebied	€ 86	€ 87	€ 82	€ 84	€ 85	€ 86	102
Groot verzorgingsgebied	€ 96	€ 96	€ 93	€ 96	€ 95	€ 99	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	€ 21	€ 19	€ 18	€ 18	€ 19	€ 17	n.v.t.

Tabel 31. Inkomsten in miljoenen Euro's in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied, afgeronde bedragen. De indexcijfers zijn gebaseerd op de onafgeronde bedragen. Bron: Wsob-enquête.

Als we kijken naar hoe de totale inkomsten verdeeld zijn, zien we in 2020 het volgende voor Nederland als geheel en voor Zuid-Holland:

Verdeling inkomen	% inkomen Nederland	% inkomen Zuid-Holland	% inkomen groot verzorgingsgebied	% inkomen klein verzorgingsgebied
Subsidie	82%	85%	86%	80%
Eigen inkomsten	13%	12%	11%	14%
Overige inkomsten	5%	3%	3%	6%

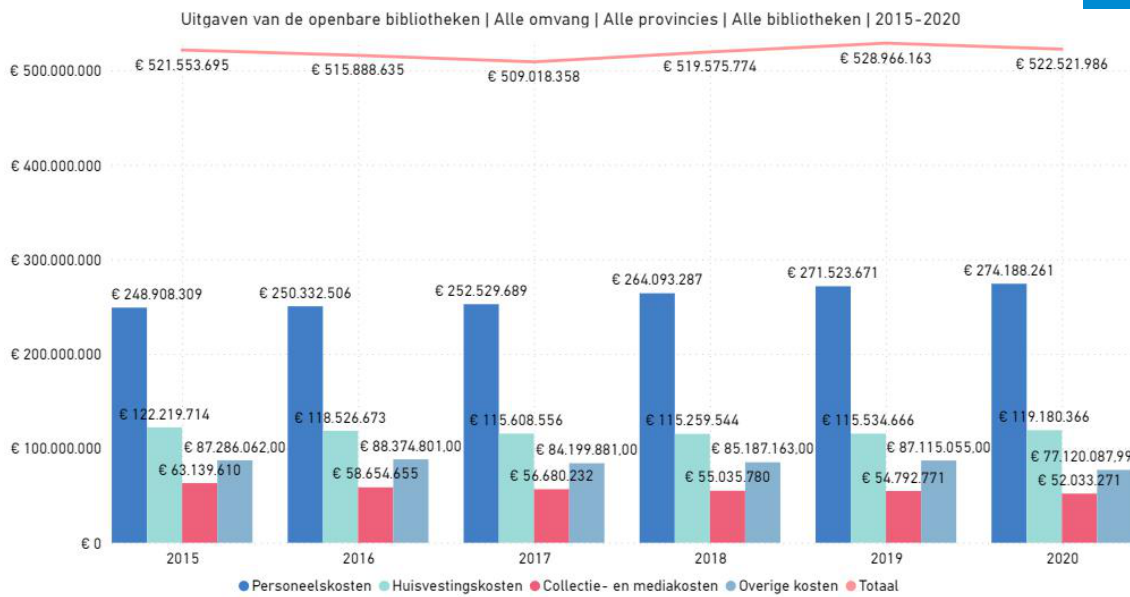
Tabel 32. Inkomsten naar type, 2020. Bron: Wsob-enquête.

10.3.4 Lasten

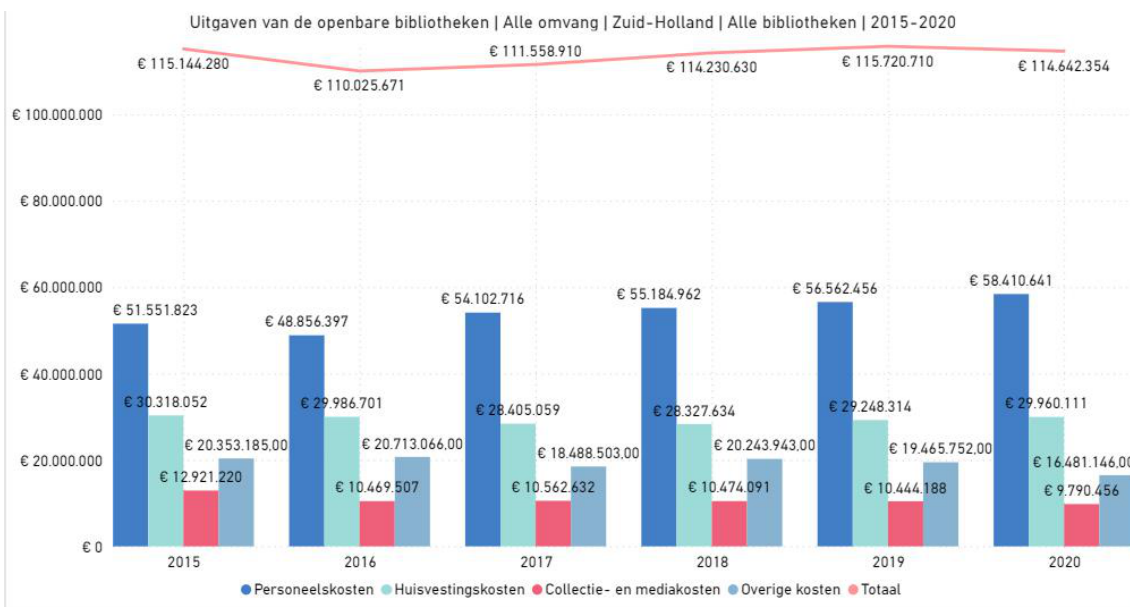
De uitgaven van bibliotheken in Nederland als geheel en in Zuid-Holland zijn in 2020 min of meer gelijk gebleven aan de lasten in 2019. Dit geldt zowel voor bibliotheken in het landelijk gebied als voor bibliotheken in het stedelijk gebied.

De grootste kostenpost voor de bibliotheken zijn de personeelskosten. De personeelskosten maken in 2020 51% uit van de totale lasten van de bibliotheken in Zuid-Holland (in 2019 was dit 49%). De huisvestingskosten komen op de tweede plaats met 26% (in 2019 was dit 25%). De kosten voor de collectie bedragen 9% en de overige kosten 14%.

Binnen Zuid-Holland zien we dat de huisvestingskosten voor bibliotheken met een groot verzorgingsgebied en bibliotheken binnen het stedelijk gebied relatief gezien hoger liggen dan voor bibliotheken met een klein verzorgingsgebied en in het landelijk gebied.

Figuur 31. Totale lasten Nederland. Bron: Wsob-enquête.

Figuur 32. Totale lasten Zuid-Holland. Bron: Wsob-enquête.

Totale lasten x 1 mln	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Index '19-'20
Totaal Nederland	€ 522	€ 516	€ 509	€ 520	€ 529	€ 523	99
Totaal Zuid-Holland	€ 115	€ 110	€ 112	€ 114	€ 116	€ 115	99
Landelijk gebied	€ 28	€ 28	€ 29	€ 29	€ 30	€ 30	100
Stedelijk gebied	€ 87	€ 82	€ 83	€ 85	€ 85	€ 84	99
Groot verzorgingsgebied	€ 94	€ 91	€ 92	€ 95	€ 95	€ 97	n.v.t.
Klein verzorgingsgebied	€ 21	€ 19	€ 19	€ 19	€ 21	€ 17	n.v.t.

Tabel 33. Lasten in miljoenen Euro's in Zuid-Holland naar landelijk/stedelijk en groot/klein verzorgingsgebied. Afgeronde bedragen. Voor het berekenen van de indexcijfers is gebruik gemaakt van de onafgeronde bedragen. Bron: Wsob-enquête.

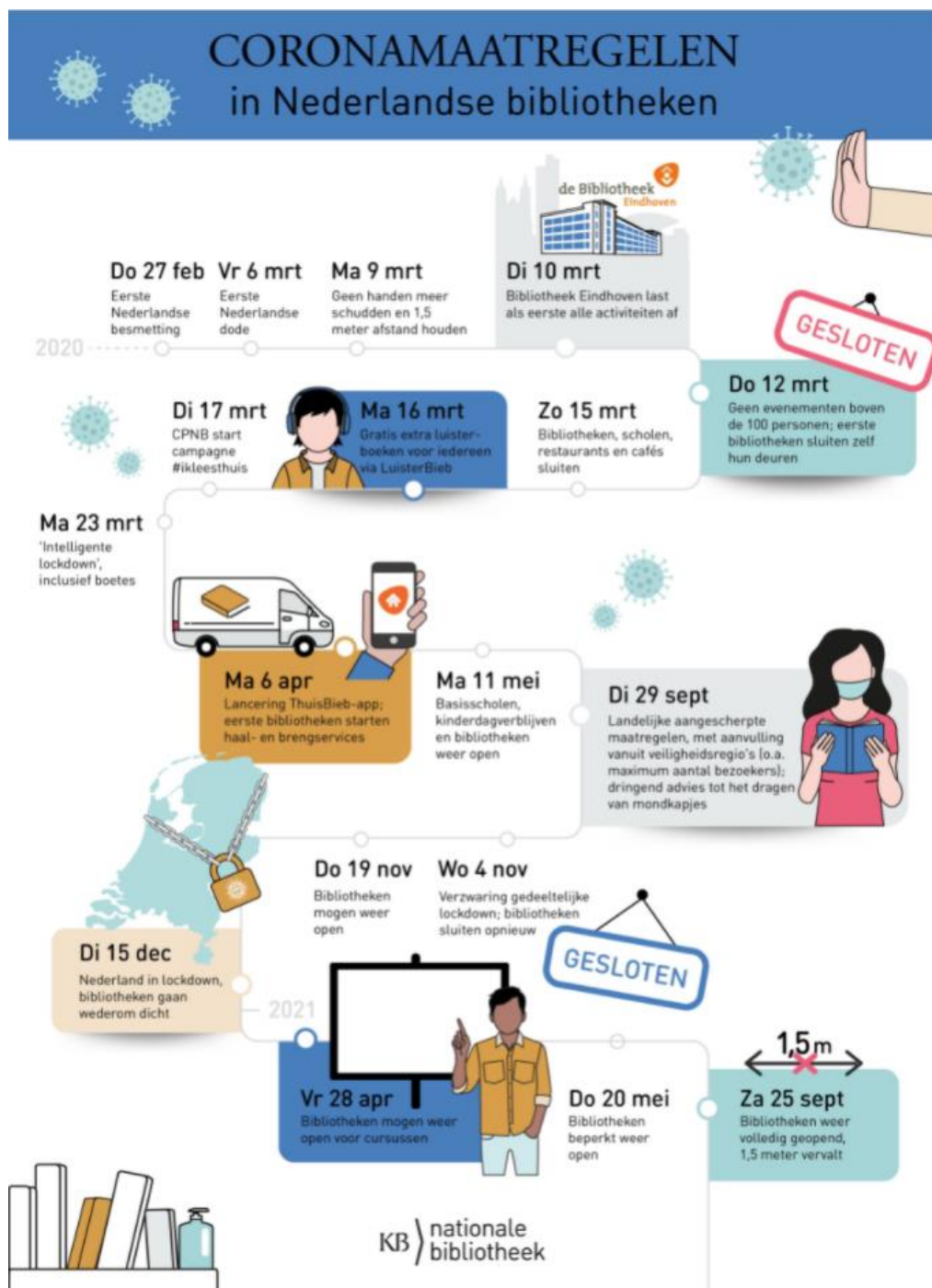
Indexcijfers kosten	Landelijk gebied	Stedelijk gebied
Personeelskosten	103	103
Huisvestigingskosten	98	104
Kosten collectie	97	92
Overige kosten	99	78
Totaal	100	99

Tabel 34: Indexcijfers kosten naar landelijk en stedelijk gebied. Bron: Wsob-enquête

Onderverdeling kosten	% kosten NL	% kosten ZH	Landelijk gebied	Stedelijk gebied	Groot	Klein
Personeelskosten	52%	51%	49%	52%	51%	50%
Huisvestigingskosten	23%	26%	20%	29%	27%	21%
Kosten collectie	10%	9%	11%	8%	8%	9%
Overige kosten	15%	14%	20%	11%	14%	20%

Tabel 35: Verdeling kosten bibliotheken in 2020. Bron: Wsob-enquête

De coronacrisis die in het voorjaar van 2020 haar intrede deed in Nederland, zorgde ervoor dat bibliotheken hun dienstverlening moesten aanpassen of stopzetten. In de infographic hieronder staat schematisch weergegeven welke maatregelen wanneer in 2020 genomen zijn.

In dit rapport zien we in de indexcijfers duidelijk enkele gevolgen naar voren komen van de coronacrisis vanaf maart 2020. Ook in de Wsob-vragenlijst zijn enkele specifieke vragen over de invloed van Corona gesteld. In dit hoofdstuk vatten we de belangrijkste effecten op de cijfers in de monitorrapportage samen en geven we de belangrijkste uitkomsten van de extra coronagerelateerde vragen in de vragenlijst.

11.1 De belangrijkste effecten in de cijfers van 2020

Het ledenaantal binnen de Zuid-Hollandse bibliotheken stijgt licht sinds enige jaren. Echter, in 2020 zien we een kleine daling van het ledenaantal. Dit zou te maken kunnen hebben met de sluiting van de bibliotheken tijdens de Coronacrisis. De vraag is dan of het ledenaantal weer zal stijgen na de coronacrisis. Ook in 2021 zullen we dit helaas niet kunnen vaststellen.

Waar we uiteraard wel een grote invloed zien van de Corona maatregelen, is bij het aantal bezoekers. Daar waar het bezoekersaantal de afgelopen jaren steeds steeg, zien we in 2020 bijna een halvering van het bezoekersaantal van de Zuid-Hollandse bibliotheken.

Het aantal activiteiten dat bibliotheken organiseren, is ook iets wat jarenlang steeg, maar in 2020 sterk is afgenomen, al is het minder dan het bezoekersaantal, namelijk ca. 30%.

Ook zien we een sterke daling van het aantal uitleningen: deze namen in Zuid-Holland in 2020 met 28% af. Het aantal uitleningen van e-books, daarentegen, is dankzij de coronacrisis met meer dan de helft toegenomen ten opzichte van 2019.

Na een jarenlange stijging, zien we in 2020 een stabilisatie van het aantal vrijwilligers dat in Zuid-Holland werkzaam is in de bibliotheekbranche. Dit zou natuurlijk een gevolg van de corona maatregelen kunnen zijn, maar dat is niet met zekerheid te zeggen.

11.2 Extra kosten en misgelopen inkomsten

Alle Zuid-Hollandse bibliotheken geven aan door Corona extra kosten te hebben gemaakt in 2020. Dit zijn dan vooral kosten voor de aanschaf van beschermingsmiddelen, het omzetten van fysieke naar online activiteiten en extra kosten voor het thuisbezorgen van materialen.

De misgelopen inkomsten van de bibliotheken bestaan vooral uit te-laat-gelden, minder inkomsten uit activiteiten en opzeggingen van leden. Ook waren er minder inkomsten uit nevenactiviteiten, zoals verhuur van ruimtes, horeca en printen/kopiëren.

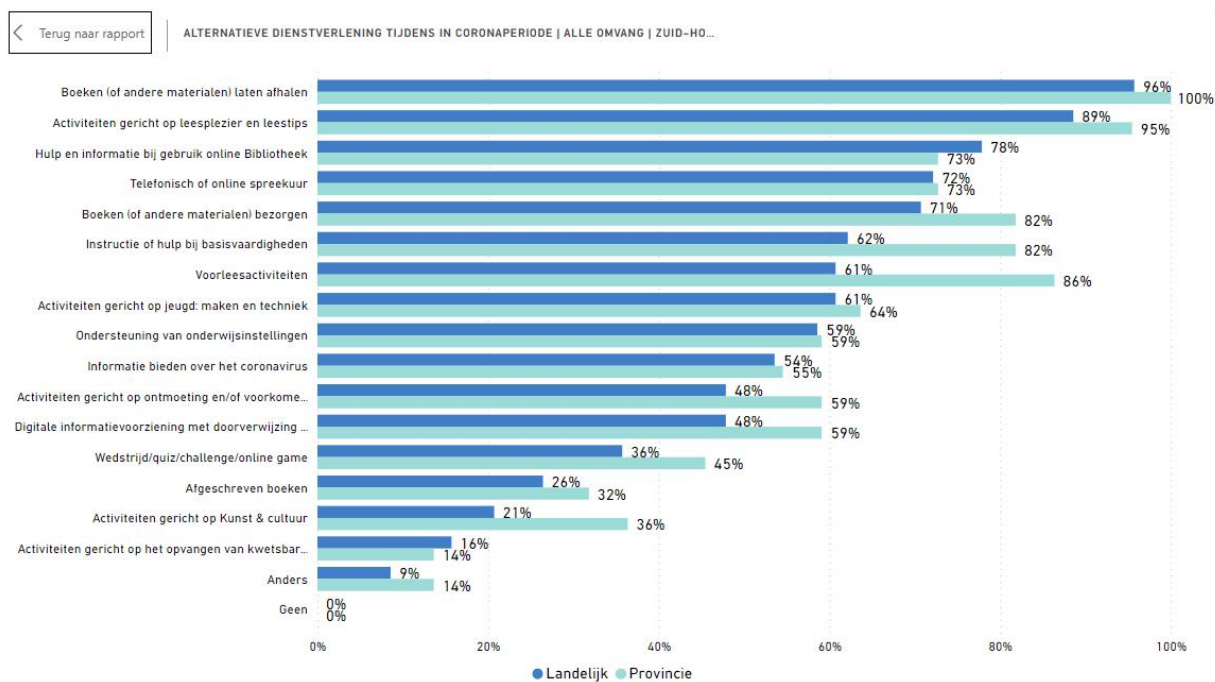
Er waren ook extra inkomsten als gevolg van de Corona crisis. Zo hebben 18 Zuid-Hollandse bibliotheken een vorm van steun aangevraagd om de extra kosten en misgelopen inkomsten deels te vergoeden. 9 bibliotheken ontvingen rijksbrede steun, zoals NOW, TVL. 14 bibliotheken ontvingen (daarnaast) financiële steun van lokale of regionale overheden. 2 Zuid-Hollandse bibliotheken hebben gebruik gemaakt van financiële middelen van particulieren en fondsen.

11.3 Gevolgen Corona voor de dienstverlening

De maatregelen rondom het coronavirus zorgden er in 2020 voor dat bibliotheken hun dienstverlening drastisch moesten herzien. Zo geven alle Zuid-Hollandse bibliotheken aan dat er activiteiten zijn die zijn afgelast/uitgesteld of in een andere vorm hebben plaatsgevonden (bv. online of telefonisch).

Daarnaast zagen bibliotheken zich genoodzaakt om nieuwe activiteiten en/of diensten op te zetten gedurende de coronacrisis. Zo hebben 15 Zuid-Hollandse bibliotheken tijdens de coronacrisis al bestaande online activiteiten en/of diensten uitgebreid of verbeterd. 14 bibliotheken hebben extra helpdeskactiviteiten opgezet om mensen te ondersteunen bij de dienstverlening op afstand.

De coronacrisis heeft bibliotheken ook iets opgeleverd. Bibliotheken bleken inventief en ontwikkelden dienstverlening om de leden ondanks de sluiting van de vestigingen te bereiken. Zo boden alle bibliotheken in Zuid-Holland de mogelijkheid om materialen af te halen. 95% van de bibliotheken bood activiteiten gericht op leesplezier en leestips (bijvoorbeeld leestips op social media, radio of tv). Ongeveer 85% bood online voorleesactiviteiten en/of bezorgde materialen bij de mensen thuis. Dit kwam in Zuid-Holland duidelijk vaker voor dan in Nederland als totaal.

Figuur 33. Alternatieve dienstverlening tijdens de coronaperiode. Bron: Wsob-enquête.

Bijlage 1: Samenvoegingen van gemeenten in Zuid-Holland

Er zijn in 2020 geen Zuid-Hollandse gemeenten samen gegaan. Er staan ook voor 2021 geen nieuwe herindelingen in de planning,

Bijlage 2: Gemiddelde afstand tot aan de bibliotheek

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Goeree-Overflakkee	3,9	4	4	4	4	4
Albrandswaard	3,9	3,9	3,9	3,9	3,6	3,6
Nieuwkoop	2,8	2,8	2,8	2,8	2,9	2,9
Hellevoetsluis	2	2	2	2,7	2,7	2,7
Molenlanden					2,6	2,6
Alphen aan den Rijn	2,1	2,8	2,4	2,5	2,4	2,4
Capelle aan den IJssel	1,8	1,4	1,4	2	2,4	2,4
Nissewaard	2,4	2,4	2,4	2,4	2,3	2,3
Brielle	1,9	1,9	1,9	1,9	2,3	2,3
Kaag en Braassem	3,4	3,4	3,4	2	2,2	2,2
Zoetermeer	2	1,9	1,8	1,8	2,1	2,1
Bodegraven-Reeuwijk	2	2,1	2	2	2	2
Hoeksche Waard					2	2
Krimpenerwaard	1,9	1,8	1,9	1,9	1,9	1,9
Waddinxveen	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8
Barendrecht	1,5	1,5	2,5	1,7	1,7	1,7
Wassenaar	1,8	2	2	2	1,7	1,7
Papendrecht	1,8	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6
Zoeterwoude	1,5	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6
Krimpen aan den IJssel	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Maassluis	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Gorinchem	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	1,5
Pijnacker-Nootdorp	1,5	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5
Dordrecht	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,4
Hillegom	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Delft	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Lansingerland	1,4	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4
Rijswijk (ZH.)	1,5	1,5	1,5	1,6	1,4	1,4
Rotterdam	1,6	1,6	1,6	1,6	1,4	1,4
Hendrik-Ido-Ambacht	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Ridderkerk	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Sliedrecht	1,4	1,5	1,3	1,3	1,3	1,3
Zwijndrecht	1,3	1,3	1,3	1,3	1,4	1,3
Lisse	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Leiden	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3
Leiderdorp	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Leidschendam-Voorburg	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
Voorschoten	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3
Noordwijk	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2

Oegstgeest	1,2	1,2	1,3	1,2	1,2	1,2
Zuidplas	2,5	1,1	1,2	1,1	1,1	1,2
Westvoorne	1,2	1,2	1,2	1,2	1,3	1,2
Alblasserdam	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Teylingen	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Vlaardingen	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Hardinxveld-Giessendam	1	1	1	1	1	1
Gouda	0,8	0,8	0,9	1	1	1
Katwijk	1,5	1,4	1,4	0,9	1	1
's-Gravenhage (gemeente)	1,2	1	1	1	1	1
Westland	1,1	1,1	1,1	1,1	1	1
Schiedam	1,9	1	0,9	0,9	0,8	0,9
Midden-Delfland	0,9	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8

Tabel 35: Afstand tot aan de bibliotheek per gemeente. Bron: CBS

Bijlage 3: Gebruikte bronnen

Onderzoeken

Koninklijke Bibliotheek (november 2021). *Dataset Wsob-enquête 2020* en grafieken. Geraadpleegd via: [Dashboard Bibliotheekstatistiek \(Gegevenslevering Wsob\) | Bibliotheekinzicht](#) op [bibliotheekinzicht.nl](#).

Toekomstige samenwerking gemeenten Zuid-Holland. Geraadpleegd via:
www.metatopos.eu

Websites

Bibliotheekinzicht.nl, dossier corona
CBS

Interne bronnen bij Probiblio

Datasets uit overige BOP-enquêtes (november 2021)
[Bibliotheekmonitor](#) | [Bibliotheekinzicht](#)